

Masarykův lid

ROČNÍK XXIV · 3. ČÍSLO · ZÁŘÍ 2018

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 797726233

e-mail: klub@miladahorakova.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan Něvole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

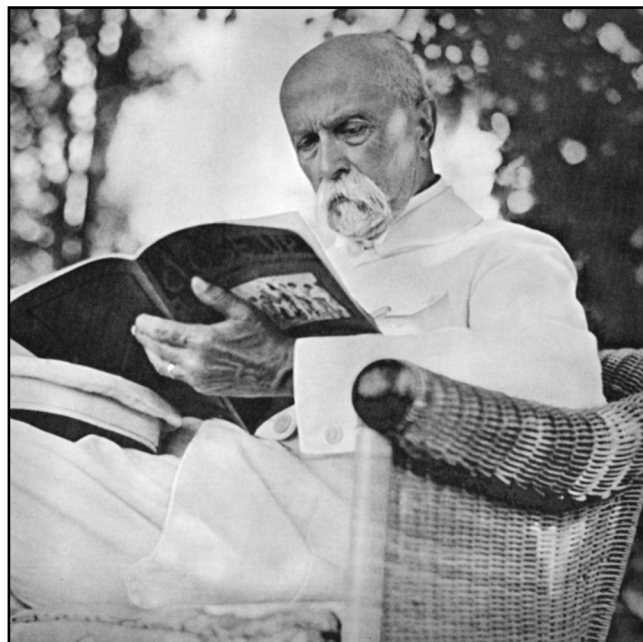
Ačkoliv text, který nyní otiskujeme v Masarykově lidu, vznikl před čtyřmi lety, nevyžaduje nějakou změnu a úpravu. Snad by jen mohl být v pohledu na naši nynější současnost ještě o něco razantnější. V letošním jubilejním roce, kdy se Masarykovi dostává tolik pozornosti a uznání, je potřeba si ho připomínat nejen v září jako prezidenta Osvoboditele, ale mnohem spíš jako nespokojence, kritika a kverulanta, který se po léta utkával s českou společností v rozčilujících nedorozuměních a dramatických sporech.

T. G. MASARYK A DNEŠEK

Před blížícím se datem narození T. G. Masaryka (7. března 2014 to bude 164 roků) se na mě obrátila Jarina Žitná s dotazem, zda bych pro její časopis „Nazdar! Sokolské souzvuky“ připravila zamyšlení, v němž bych se zabývala T. G. Masarykem a naší současností. Její přání vycházelo ze skutečnosti, že jsem sokolům několikrát přednášela na témata: historie Sokola, podíl Sokola na budování Československé republiky, T. G. Masaryk a Sokol, česká společnost a její současná orientace, Sokol a vztah k Evropské unii, Sokol a vlastenectví apod.

Moje zamyšlení nad Masarykem a dneškem však vychází z jiných podnětů a zdrojů. Jako autorka knih literatury faktu zabývajících se českou historií jsem se už před lety velmi zaměstnávala Masarykem a českou společností, avšak z období před první světovou válkou. Tuto knihu jsem pak vydala v roce 1997 pod názvem „Než se stal prezidentem“ (T. G. Masaryk a realisté 1882–1918.) Je to právě toto období, které nám mnoho objasní ze vztahů české společnosti k Masarykovi a Masaryka k české společnosti. Tehdy se projevila Masarykova myšlenková síla a jeho obrovská aktivita.

V tomto období se Masaryk ocital v palbě odpůrců, útočilo se na něj, byl nenáviděn, byl vyháněn z české společnosti. Byl vždycky mužem činu a svými knihami, svými články, přednáškami na univerzitě i na veřejnosti podroboval českou společnost přísné kritice. Nečinil tak proto, aby ji ostouzel, aby ji deprimoval, urážel a snižoval. Činil tak proto, aby jí ukázal v čem chybí, v čem je její jednání zpátečnické, zpozdilé, primitivní. Chtěl, aby pochopila tyto své nedostatky a usilovala o nápravu. Velmi mu na české společnosti záleželo, proto si přál její zdokonalení. Chtěl, aby to byla společnost svobodných občanů, kteří jsou si vě-

domi svých práv, ale také svých povinností, chtěl, aby naši lidé jednali zodpovědně, aby pochopili význam vzdělání a své jednání podřizovali mravním kritériím. Naše společnost však tomuto jeho úsilí nerozuměla a odplácela mu nenávisť. Vzpomeňme, co se kolem něho dělo v době hilsneriády, jakými procházel spory s katolickými kaplany, různými konzervativci a zpátečníky, jak se ho jeho studenti snažili ukřičet a znemožnit mu, aby mohl přednášet. Bylo to pro něho tak těžké období, že uvažoval o odchodu z Čech do ciziny – a byla to jeho žena (Američanka), která ho přesvědčila, že musí vytrvat. Ferdinand Peroutka o Masarykovi a jeho

Masarykův lid

úsilí praví: „Nikdo z Čechů ještě tak energicky neotvíral okna do Evropy a nestěžoval si tak hlasitě na zatuchlý vzduch v domácí jizbě.“

Sokolové, kteří se ztotožnili s Masarykovým humanitním a demokratickým programem, byli oporou Československé republiky. Tomu zůstali věrni ve všech následujících protivenstvích, za obou totalit (nacistické i komunistické). Není tedy divu, že Masaryka vnímají jako zakladatelskou osobnost československého státu, jako uznávaného a oceňovaného prvního prezidenta Československé republiky. Vnímají ho jako velkou osobnost českých novodobých dějin, která měla obrovský mravní kredit. Svým intelektem, svou vzdělaností byl autoritou, kterou v období jeho prezidentování respektovali i jeho političtí odpůrci. Z toho však vyplýval jeden mýtus, domněnka, že takhle ho vnímala celá česká společnost. Skutečnost však byla jiná, takhle ho vnímala jenom část české společnosti. Ve skutečnosti u leckoho pod povrchem přežívaly někdejší animozity (v některých případech až nenávisť) vůči Masarykovi.

Jestliže máme uvažovat o Masarykovi a dnešku, pak je třeba si říci, že česká společnost nebyla tak masarykovská, jak se domnívali ti, kteří se s Masarykem ztotožnili. V současnosti má česká společnost moc daleko k podobě, která byla Masarykovým přáním.

Když bych si měla představit, že by Masaryk v současnosti žil a jak by asi jednal, nevidím ho jako uctívaného starého pána na prezidentském stolci. Vidím ho jako padesátiletého muže, který dělá to řemeslo, o kterém si vždy myslel, že je mu nejbližší a že by se jím měl zabývat – byl by žurnalistou, který bez oddechu tepe a kritizuje zpozdilost, mnohdy nedovzdělanost, myšlenkovou omezenost a mravní chatrnost současné české společnosti. Zase by útočil na lhostejnost, polovičatost a nedůslednost. Zase by vyvolával rozčilení, hněv a odpor, zase by se vůči němu množily invektivy a odsudky jako tenkrát – v devadesátých letech 19. století a v následném období než vypukla první světová válka.

Zejména současná politická scéna by byla ve středu jeho kritických výpadů. A to nejen pro nakažlivé ochorení z moci a vlivu, jejichž doprovodným jevem je úplatkářství a fascinace penězi. Masaryka by rozčillovala i šokující nevzdělanost současných politiků a to tím spíš, že v jeho

očích politická práce má mít rysy odborné disciplíny – nepřipouštěl diletanství a povrchnost. Přitom na přeceňování role politických stran pohlížel spatra. Byl přesvědčen, že strana je jen prostředkem k uskutečňování přijatého programu, a nikoliv cílem. Byl by nespokojen i s podobou současné inteligence. Velmi na ni spoléhal, měla to být ona, kdo připraví českou společnost na to, aby se jednou sama dokázala spravedlivě spravovat. Nepochybně by ho v české společnosti rozčillovala i současná obhroublost a rozlézájící se vulgarita.

Kdyby byl svědkem některých současných projevů podlézání, opičení jednou tím směrem, podruhé oním, vzdychání po monarchistických časech, zase by se kriticky ozval a tázal se: kam se poděl svobodný občan, který si uvědomuje svoje práva i povinnosti a je zodpovědný? Vždycky měl na paměti postavení myslícího jedince proti nemyslicímu davu. Současná česká společnost by na kritického Masaryka působila stejně zpozdile a primitivně, jako tomu bylo před sto lety a on by s ní opět vstupoval do polemik a kontroverzí s nadějí, že se snad dosáhne zlepšení.

Tohle zamyšlení o Masarykovi a dnešku může na čtenáře působit nepříjemně, tísnivě, ale přiznejme si, že je pozitivnější podívat se pravdě do očí, než žít v iluzi a omylu. A i to je masarykovské.

Dnes od leckterého publicisty spíš uslyšíme, v čem se Masaryk mýlil, v čem chyboval, než abychom se dozvěděli, v čem je jeho odkaz vskutku pozitivní.

O co tedy Masarykovi šlo? Aby český národ byl humanitní a demokratický, aby uskutečňoval humanitní demokracii, aby své záležitosti, svůj stát dokázal spravovat spravedlivě, poučeně a zodpovědně. Sami si zodpovězme otázku, jak jsme se v současnosti tomuto jeho přání přiblížili, nebo naopak – jak jsme se mu vzdálili?

V případě Masaryka se dopouštíme chyby, jestliže u příležitosti jeho výročí jen sentimentálně a nekriticky vzpomínáme na „tátíčka Masaryka“, nebo na velkého prezidenta Osloboditele. Masaryka je třeba znát, poznat ho, pochopit ho, porozumět mu a ujasnit si, jak má masarykovské jednání vypadat. A podle toho jednat. Masarykovské je, aby se slova kryla s činy.

Zora Dvořáková

Emanuel Viktor Voska je výraznou osobností I. odboje, v němž úzce spolupracoval s prof. Masarykem. Otiskujeme kapitolu „Rodina Voskových a Bechyňových“ z knihy Zory Dvořákové „Z letopisů třetího odboje“ (1992), v níž je zachycen osud nejen Voskových, ale i spřízněné rodiny Bechyňových. Je to nanejvýš výmluvný příběh, který potvrzuje, že staré zásluhy v očích nových uchvatitelů moci (komunistů) nejenže nic neznamenají, ale že takové osoby za své celoživotní jednání, postoje a přesvědčení patří před soud, který je náležitě potrestá.

RODINA VOSKOVÝCH A BECHYŇOVÝCH

Jednomu z mužů, o nichž bude řeč, právem patří označení Masarykův spolupracovník. Byl jím kapitán Emanuel Viktor Voska, o kterém se v letech komunistické totality mlčelo, a teprve až v roce 1987 se mu dostalo místa v Malé československé encyklopedii.

O E. V. Voskovi se tu dočteme: „1894 se odstěhoval do USA, kde se stal úspěšným stavebním podnikatelem a

spolumajitelem mramorových lomů; současně organizoval sociálně demokratické hnutí mezi českými krajany a vydával (popřípadě i redigoval) časopisy Pravda, Rozhled a Hlas lidu. Za 1. světové války patřil k vedoucím představitelům československého zahraničního odboje a podílel se na jeho financování; 1914–15 zorganizoval kurýrní spojení mezi zahraničím a domácím spojením a 1915 vybudoval z přís-

Masarykův lid

lušníků české menšiny v USA kontrašpionážní síť, odhalující špionážní činnost německých a rakouskouherských diplomatů proti USA a dohodovým mocnostem. 1917 vstoupil do americké armády a v hodnosti kapitána působil jako styčný důstojník mezi československými legiemi a armádou USA, 1918–19 řídil středoevropské oddělení zpravodajské sekce amerického generálního štábu, byl poradcem prezidenta Wilsona a prostředníkem mezi Wilsonem a T. G. Masarykem. Od 1919 žil v ČSR: politicky pracoval v sociálnědemokratické straně a publikoval řadu dokumentárních prací o československém odboji za první světové války.

Ve 30. letech se angažoval v protifašistickém hnutí, organizoval pomoc emigrantům z nacistického Německa a 1936–37 stál v čele výboru pro pomoc demokratickému Španělsku. Po příchodu nacistických okupantů byl zatčen 16. 3. 1939 gestapem, záhy však podmíněně propuštěn; v červnu 1939 se mu podařilo odjet do Velké Británie a odtud do USA, kde se zapojil do formujícího se československého zahraničního odboje. 1941–45 zajišťoval jako americký zpravodajský důstojník (plukovník) v Turecku spojení se střední Evropou. 1945 se vrátil do ČSR.“

K tomuto slovníkovému heslu je nutné dodat, že pocházel z Kutné Hory, kde se narodil 1875 a že v devatenácti letech utekl do Ameriky, aby se vyhnul stíhání za politické delikty. Původním povoláním byl sochař a mramorář a právě v tomto druhém oboru se projevil jako schopný podnikatel.

Dům Voskových v New Yorku byl otevřen každému Čechu, který přijížděl do Ameriky přednášet (jak tomu bylo v případě T. G. Masaryka a to již před první světovou válkou), či na praxi (jako tomu bylo u Jana Masaryka). Také sociální demokraté, např. Vojtěch Beneš, nalézali u Voskových pohostinné přístřeší.¹⁾

Encyklopedie v popisu Voskova života a zásluh končí rokem 1945, ale Voska žil ještě patnáct let. Své stáří prožíval ve strašných poměrech komunistických věznic a krátce potom, co byl propuštěn, 1. dubna 1960 zemřel. Bylo mu osmdesát čtyři let. Poslední desetiletí života strávil v Ruzyni, Valdicích, Leopoldově a opět v Ruzyni. Téměř čtyři roky čekal na soud; zatčen byl 5. června 1950.

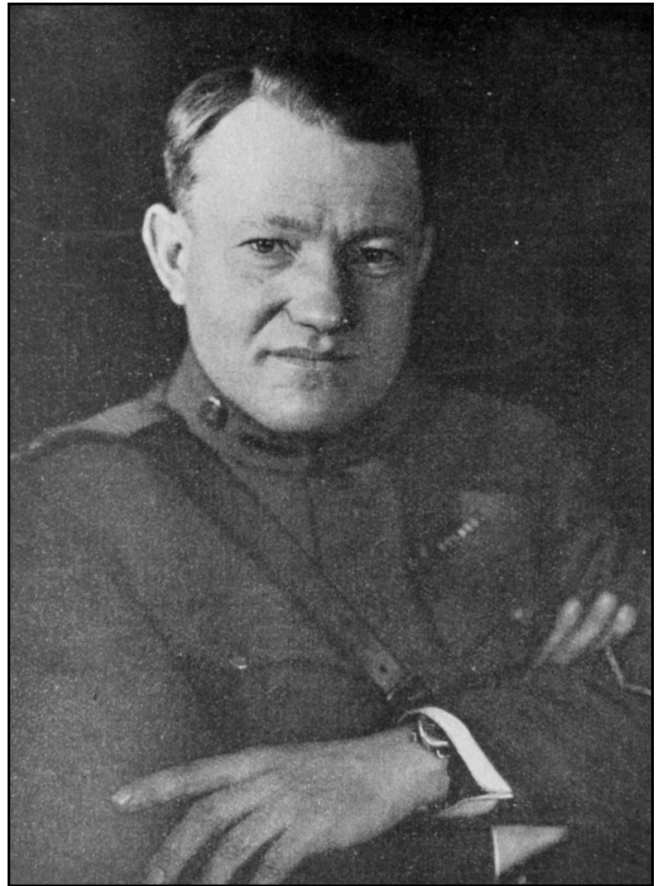
Nejvyšší soud ho až 18. března 1954 odsoudil k trestu odnětí svobody na deset let. Byl uznán vinným zločinem vojenské zrady, které se údajně dopustil tím, že v druhé polovině roku 1945 z příkazu zpravodajské centrály OWI přišel z USA do Prahy, aby jako agent americké špionáže proti SSSR sloužil v lidově demokratickém Československu „válečným plánům imperialistů proti krajinám tábora míru“ – jak jeho obvinění zní v úředním jazyku.

Strastiplný vězeňský život tohoto starého muže se zkomplikoval v roce 1956, kdy utrpěl zlomeninu krčku pravé kyčelní kosti. Jeho dceři, která tehdy požádala o přerušení jeho trestu, aby se mohl léčit, Generální prokuratura v Praze odpověděla, že podle rentgenového snímku je zlomenina ve stádiu hojení. Proto nebyly shledány důvody k přerušení trestu ani k jinému opatření.

Dochoval se však dopis Voskova spoluvězně z Leopoldova, jenž líčí, jak se stařec nemohl pohybovat a trvale ležel v ústavní nemocnici.²⁾ Tomuto spoluvězni, který nakonec sám napsal žádost o jeho podmíněčné propuštění,

dalo velkou námahu, než Vosku přiměl, aby ji podepsal. Stařec odmítal dožadovat se čehokoliv od těch, kteří pomáhali držet komunistickou totalitu na nohách.

K projednání žádosti musel být Voska dovezen na vozičku. Uskutečnilo se 17. června 1958 a úřední protokol o něm konstatuje ve slovenštině, protože se to odehrálo u Krajského soudu v Nitře, toto: „Náčelník NPT a krajský prokurátor žádost odsouzeného nedoporučili. Krajský soud uvážil, že

odsouzený, byv. tovarník, po dlhé roky pracoval pre špio-nážne agentúry západných imperialistických mocností. Na verejnom zasedaní prehlásil, že vôbec nevie prečo bol zatknutý a prečo si odpykává trest, nakoľko sa ničoho nedopustil. Z toho treba vyvodit', že doteraz odpykaný trest svoj prevýchovný účel nesplnil a že teda nie sú dané podmienky pre podmienené prepustenie odsúdeného. Z týchto dôvodov krajský súd žiadosť odsúdeného zamietol. Proti tomuto usneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.“³⁾

Staré zásluhy neexistovaly, teď tu byl nepřítel, kterému se sice nic konkrétního dokázat nedalo, ale stačilo, že neprojevil dostatečnou vůli k převýchově.⁴⁾

Avšak případ Emanuela Viktora Vosky je třeba vidět v návaznosti na případ jeho zetě Zdeňka Bechyně. Když si vyjasníme jejich vzájemné vztahy a politickou orientaci, vyplyne na povrch skutečný důvod pro jejich nelidské stíhání. Oba byli výraznými osobnostmi sociálnědemokratické strany.

K příbuzenství mezi nimi došlo takto: jedna z dcer kapitána Vosky, Villa Vosková, již v roce 1914 těsně před vypuknutím války jela se svým otcem z USA do staré vlasti. Tehdy jako sedmnáctiletá dívka byla svědkem otcových kontaktů s prof. Masarykem a podílela se na přípravě

Masarykův lid

Masarykovy zprávy o hospodářském a vojenském stavu Rakousko-Uherska, která měla být, a také byla, doručena do Londýna. Po návratu do USA se Villa Vosková rovněž zapojila do československého zahraničního odboje.

Když se po první světové válce Voskovi natrvalo usadili v Československu, Villa Vosková se provdala za Zdeňka Bechyně, syna známého sociálnědemokratického politika a ministra Rudolfa Bechyně. Protože se všichni angažovali v sociální demokracii pravicově orientované, nemohli od komunistů, kteří přišli k moci, očekávat nějaké slitování.

Komunisté při likvidaci svých politických odpůrců byli důslední, ničili nejen hlavní protagonisty, ale také ostatní členy rodiny. Komunistická rozhodnutí o Voskových a Bechyňových byla takového kalibru, že z jejich případu učinila případ exemplární.

Ministr Rudolf Bechyně jako představitel pravicového křídla sociálnědemokratické strany vždy stál v opozici vůči KSČ. Komunisté mu nezapomněli, že jako člen naší exilové vlády v Londýně nesouhlasil s rozhodnutím, aby prezident Beneš odjel do Moskvy podepsat smlouvu se Sovětským svazem.

Avšak únorových událostí se ministr Bechyně již nedočkal; zemřel 1. ledna 1948.

Za druhé světové války rodina Voskových a Bechyňových unikla do exilu. Villa Bechyňová s dětmi žila v USA. Zdeněk Bechyně byl od 9. října 1939 v československé zahraniční armádě. Přijali ho do ní v Agde ve Francii a sloužil v ní v hodnosti štábního kapitána až do 9. července 1945. Dostalo se mu vysokých válečných vyznamenání.

Politicky šel ve šlépějích svého otce. Na schůzi sociálnědemokratické strany v Karlových Varech 23. února 1948 se postavil proti zakládání akčních výborů, jak požadoval Klement Gottwald. Po únoru 1948 byl ve spojení s Labour Party v Londýně a s tamějším emigrantským ústředím sociální demokracie. Tehdy se uskutečnilo několik schůzek, na nichž byli přítomni předválečný generální tajemník strany Vojtěch Dundr a sociální demokrat, univerzitní profesor Zdeněk Peška, kteří o něco později byli zatčeni a dostali vysoké tresty v procesu s Miladou Horákovou.

Tato setkání, jichž se účastnil i Vojtěch Beneš, měla převážně debatní ráz. Účastníci si vyjasňovali, jak se po únoru zachovat a jaký by měli mít politický program pro budoucnost. Za tím účelem byly pak vypracovány některé materiály.

Tato činnost je v úředním jazyce soudního usnesení zaznamenána takto: „Začátkem léta 1948 došlo k ilegální schůzce v bývalé tělocvičně DTJ na Strahově, jíž se účastnil vedle čelných představitelů sociálnědemokratické strany též Zdeněk Bechyně. Tam byl čten program směřující k restauraci kapitalismu v ČSR a Zdeněk Bechyně na tuto schůzku připravil prohlášení o protistátním postoji jimi vytvořené ilegální organizace, jejích sympatiích k Labour Party, a značně v něm zkreslil poměry v ČSR. Toto prohlášení, jak bylo zjištěno, bylo ilegálně dopraveno do rukou zahraniční československé emigrace a jejím prostřednictvím mělo být dodáno britské odborové organizaci.

Na to Zdeněk Bechyně vypracoval ještě zemědělský program, který měl být v ČSR nastolen po pádu lidovědemokratického zřízení. Jeho smyslem bylo uplatnit kapitalistické tendence v zemědělské politice.

Někdy v létě 1948 předložil Zdeněk Bechyně své ilegální organizaci návrh, aby Lev Sychrava, o němž věděl, že hodlá odjet do USA, tam byl delegován jako zástupce do tzv. Národní rady, složené z poúnorové emigrace z ČSR. Osobně pro Sychravu napsal v tomto smyslu zmocnění. To bylo ilegálně odesláno do Londýna, kde si je měl Sychrava vyzvednout. Rovněž, když dr. Ondřej Slovák uprchl do Anglie, napsal pro něho zmocnění, aby byl spojkou mezi ilegální organizací soc. dem. v ČSR a emigrantským ústředím sociálnědemokratické strany v Londýně.⁵⁾

StB byla Zdeňku Bechyňovi na stopě již v roce 1949. 6. ledna 1950 mu bylo oznámeno přípisem z ministerstva obrany, že byl zbaven své vojenské hodnosti. Zdůvodnění znělo: „Prověřovacím řízením bylo shledáno, že pro svůj postoj a jednání neskýtáte záruku, že budete spolehlivým a zcela oddaným lidovědemokratickému zřízení.“ Rozhodnutí podepsal ministr národní obrany armádní generál Ludvík Svoboda.⁶⁾

Za pár měsíců nato, 5. června 1950, byl Zdeněk Bechyně zatčen a 25. dubna 1951 odsouzen k čtrnácti letům odnětí svobody. Propuštěn byl 5. června 1964. Jeho manželka a tchán E. V. Voska byli zatčeni v týž den jako Zdeněk Bechyně. Další dcera E. V. Vosky, která se o starého otce starala, byla vzata do vazby a bez soudu byla v ní držena čtyři roky.

Žena Zdeňka Bechyně, Villa Bechyňová, kterou soud obvinil, že na dobu jednoho měsíce dělala spojku, třikrát se sešla s jistým britským diplomatem (Petrem Caryonem) a doručila několik dopisů, byla odsouzena na tři roky, které strávila v Ruzyni. Její švagr, Gustav Rubeš, u něhož (v Rubešově galerii) k jedné schůzce došlo, byl odsouzen na osmáct měsíců.

Syn Bechyňových Jan, který měl těžkou srdeční vadu, byl poslán do dolů, potom do cihelny a nakonec k asfaltérům. Podloměn touto prací zemřel v třiceti letech. Dcera Bechyňových se nedostala na žádnou školu a musela pracovat v pohraničních lesích. Z jejích tří synů ani jeden nesměl studovat.

Z některých vzpomínek, které zaznamenali spoluvězni Zdeňka Bechyně, ještě dnes běží mráz po zádech – třeba když byl zavřen do korekce a bachaři pustili na něho rozzuřeného psa.⁷⁾

V roce 1968 se Zdeněk Bechyně pokusil o obnovení sociální demokracie – vyhlášení její obnovy se mělo uskutečnit v sobotu toho týdne, kdy k nám vpadly „sprátelené armády“.

V následujících letech se Zdeněk Bechyně pokusil dosáhnout pro sebe a ostatní členy rodiny rehabilitace – ale ta byla zamítnuta. Zdeněk Bechyně zemřel 17. dubna 1974.⁸⁾

V soudním usnesení o správnosti rozhodnutí Nejvyššího soudu z 30. července 1951 je výmluvná pasáž o způsobu, jak byly sepisovány vyšetřovací protokoly. Stojí tu, že vyšetřovatel dal Zdeňku Bechyňovi možnost „se vyjádřit k sepsaným protokolům; některé skutečnosti, které byly správné, popravdě přiznal, naproti tomu se bránil proti nařčení z velezrádných nebo špionážních úmyslů. Přesto však nakonec byly protokoly sepisovány bez zřetele na jeho vlastní výpovědi a vyšetřovatel výpovědi formuloval podle svého vlastního uvážení tak, aby vyzněly výhradně v neprospěch

Masarykův lid

obviněného. I u hlavního líčení před bývalým Státním soudem se proti těmto protokolům bránil, avšak jeho obhajoba byla zapsána pouze obecně, aniž bylo konkrétně zaznamenáno, co je z těchto administrativních výpovědí správné nebo nesprávné. Ačkoliv ve své předběžné výpovědi před soudem uvedl, že je správné pouze to, co výslovně před soudem uzná za správné, byl, jak dodatečně zjistil, protokolován naprostý opak. Dokonce mu předseda senátu prohlásil, že není-li s výpovědí spokojen, půjde znovu do vyšetřování.“

Nepoddajnost, kterou Zdeněk Bechyně projevoval, způsobila, že záznamy o jeho vyšetřování a sepisování protokolů potvrzují, jak nejen StB, ale i pracovníci soudu s nimi svévolně nakládali.

V naší současnosti nejsou ojedinělé situace, kdy děti vyčítají svým rodičům a dědům, že se dali komunistickou mocí zmanipulovat, že se dali zkorumpovat, že sice vnitřně nesouhlasili, ale ve svém jednání byli konformní a loajální.

Na takové výtky lze opáčit, že takhle zdaleka nejednali všichni. Případ Emanuela Viktora Vosky, Zdeňka Bechyně a dalších členů jejich rodiny je toho důkazem.

Na objektivní posouzení problému zda jsme národem zbabělým, korupčním, zda jen vyčkáváme za bukem, si musíme ještě nějaký čas počkat. Do tohoto záběru však ne-

sporně patří osud Voskových a Bechyňových – a podobných případů je dlouhá řada. Jsou to osudy nabádající a varující, které v sobě skrývají i odpovědi na otázky, jež si klademe jak o naší nedávné minulosti, tak o nás samých.

Zora Dvořáková

Poznámky:

- 1) Jaroslav Červený: Emanuel Viktor Voska, kutnohorský rodák prvním spolupracovníkem prof. T. G. Masaryka v odboji proti Rakousku, Praha 1928.
- 2) Dopis Josefa Jiří z Hradce Králové redaktorce Vlasty D. Sýkorové, 23. 6. 1968, Ústřední archiv KPV, Praha.
- 3) Usnesení Krajského soudu v Nitře, odd. 1 ze 17. juna 1958 (věc: podmínečné propuštění E. V. Vosky), tamtéž.
- 4) Použito článku Zory Dvořákové: Masarykův spolupracovník, Svobodný zítřek, čís. 30, 13. srpna 1990.
- 5) Citace je převzata z odůvodnění Městského soudu v Praze z 26. července 1974, jímž potvrzoval správnost rozhodnutí Nejvyššího soudu v Praze ze dne 30. července 1951. Stalo se tak proto, že Bechyně žádal o jeho přezkoumání.
- 6) Vyrozumění ministerstva národní obrany z 6. 1. 1950 Zdeňku Bechyňovi č. j. 43531 Dův. X odbor 1949. Věc: odnětí vojenské hodnosti podle zák. č. 59/49 Sb. Ústřední archiv KPV, Praha.
- 7) Dopis A. Juřicy z Ostravy-Poruby Ville Bechyňové z 8. 4. 1990, tamtéž.
- 8) Použito článku Zory Dvořákové: Ze stránek třetího odboje, MY '90 čís. 9/1990.

Následující stat' dokládá, jak se Československo podílelo na vzniku státu Izrael. Patří to mezi pozitivní stoleté existence Československa.

PROPOJENÉ DĚJINY: ČESKOSLOVENSKÝ PŘÍSPĚVEK K ZALOŽENÍ STÁTU IZRAEL

„Považuji zřízení židovského státu v Palestině za jediné možné a spravedlivé řešení světové židovské otázky vůbec.“

Edvard Beneš, říjen 1946

19. dubna 2018 jsme – podle židovského kalendáře – oslavili sedmdesáté výročí vzniku Státu Izrael. Podle kalendáře gregoriánského připadlo toto výročí na 14. května. Izraelské oslavy tedy proběhly, československá stovka na řadu teprve přijde. Jsme zodpovědní za své dějiny, a tak není od věci připomenout, co naše dvě spřátelené země spojuje a také to, co je na dlouhá desetiletí rozdělilo.

Vzniku novodobého státu jako útočiště pronásledovaného židovského národa napomohly mnohé osobnosti už v dobách, kdy se Židům o nějaké státnosti mohlo jenom zdát. Byl to v první řadě Theodor Herzl, zakladatel sionismu jako národního hnutí a iniciátor poli-

T. G. Masaryk na nádvoří knihovny Hebrejské univerzity v doprovodu ředitele knihovny, pražského rodáka Hugo Bergmanna (uprostřed) a prvního českého konzula v Jeruzalémě Vladimíra Frice (vpravo)
(zdroj: Židovské zprávy, roč. 10, č. 17, 22. 4. 1927)

tického směru, který měl Židům zabezpečit veřejně uznanou a právně zabezpečenou vlast. Nezpochybnitelné zásluhy měl zajisté Eliezer Ben Jehuda, tvůrce moderní hebrejštiny neboli ivrit; vzkrášení dnes široce užívaného jazyka jistě není samozřejmostí a v tomto konkrétním případě byla proměna myšlenky ve skutečnost dokonalá. Z osobností jiných zemí to byl mimo jiné lord Alfred Balfour, v době britského mandátu v oblasti Palestiny ministr zahraničních věcí Velké Británie. Byl po něm pojmenován zásadní dokument, deklarace, kterou britské impérium udělalo v roce 1917 velkorysé gesto a – slovy Ben Guriona – uznalo právo Židů na vlastní

domov. Byly tak definovány ideály státnosti, ovšem k jejich realizaci vedla ještě dlouhá cesta.

Masarykův lid

Stranou nezůstali ani Češi. Sionistické hnutí podporovala celá řada intelektuálů, zvláště pak těch, kteří měli blízko k prezidentu Masarykovi. Za všechny jmenujme například filozofa Hugo Bergmanna, zakladatele a ředitele Židovské národní a univerzitní knihovny v Jeruzalémě a prvního rektora Hebrejské univerzity tamtéž, který v roce 1920 odešel z Prahy do Palestiny a jehož mimořádný přínos je v Izraeli vzpomínán dodnes.

Postavení Židů v prvorepublikovém Československu bylo dáno jeho demokratickým základem: Židovská národní rada jako představitelka židovské minority předložila své požadavky českému Národnímu výboru hned 28. října 1918. Tyto požadavky byly beze zbytku akceptovány a Židé se jako státem uznaná menšina mohli hlásit k židovské národnosti. Došlo i na praktickou podporu ideálům sionismu; díky vstřícnosti státních představitelů se v Československu ko-

T. G. Masaryka, jehož humanismus, trvalé sympatie a příklon k sionismu poskytovaly hmatatelný důkaz přízně a byly zárukou, na kterou bylo možné se spolehnout.

Do Palestiny odjížděla také československá židovská mládež, aby budovala svoji staronovou vlast, což se ukázalo jako zásadní zvláště poté, co začátkem 30. let 20. století v sousedním Německu nastoupil k moci Hitler a postupem času začala být evropská půda pro Židy velmi nebezpečná. Když byl na sklonku třicátých let prezident Masaryk povolán k Vyšší službě a v přímém ohrožení se ocitlo také Československo, Židé nad Masarykovou rakví slibovali věrnost jak ideám TGM, tak republice: „Zástupci našeho hnutí sklonili v pokoře modrobílý prapor [...] Náš slib není jenom slibem věrnosti Masarykovu programu. Zůstaneme věrni jeho zásadám lidství, demokracie, pravdy. Chceme je uskutečňovat svým osobním životem, obrodou a dílem naše-

Pušky dovezené z Československa v rukou izraelských vojaček. Irit Jakobsonová (třetí zprava) se skupinou kamarádek během vojenského výcviku. (zdroj: fotoarchiv Irit Jakobsonové)

naly celkem tři světové sionistické kongresy: v létech 1921 a 1923 v Karlových Varech a roku 1933 v Praze. Konzulát v Jeruzalémě Čechoslováci otevřeli už v roce 1926 a rok poté se na svou první blízkovýchodní cestu vydal T. G. Masaryk, který do Palestiny přijel jako první prezident demokratického státu vůbec.

Podpora židovské komunity se neprojevovala jen na poli politickém, ale také společenském: například sionistické mládežnické organizace bývaly pravidelně zvány ke spolupráci s organizacemi skautskými, kde se jako autonomní jednotky stávaly korporativními členy čs. skautských celků. A nad tím vším čněla nezpochybnitelná autorita prezidenta

ho národa, oddaností a spoluprací v Československé republice. [...] Budeme plnit Masarykův odkaz do posledního písmene a usilovat o to, aby jeho duch a myšlení žily věčně v židovském národě a svědectví jeho boje za svaté poslání se navždy skvělo na nejčestnějším místě našich dějin.“ (Židovské zprávy, 24. 9. 1937).

Nebyla to slova vyřčená do větru: českoslovenští Židé přinesli tomuto státu všechny oběti a hájili jeho nedotknutelnost do poslední kapky krve. Tisíce mrtvých židovských vojáků v obou čs. zahraničních armádách jsou toho dokladem.

Masarykův lid

Vývoj politické situace u nás byl židovskou společností na území britského mandátu v Palestině bedlivě sledován. Týkalo se to zvláště období kolem mnichovské krize, která byla správně chápána jako začátek globální evropské katastrofy. Šlo bezpochyby o správný odhad, kterému následné události daly za pravdu. Během druhé světové války stálo světové židovstvo před hrozbou totálního vyhlazení: šest milionů Židů zavražděných během šoa představovalo 36 procent veškeré tehdejší židovské populace. Nicméně i v tak těžkých dobách bojovali Židé na všech myslitelných frontách a v praxi vyvraceli teorii ovcí jdoucích na porážku, která se objevila po válce. Židovská brigáda, útvar bojující v rámci britské armády na straně Spojenců, byla sestavena téměř výlučně z vojáků židovského původu. Heslem těchto vojáků bylo „hnát ty bastardy až do Berlína“.

K projevům antisemitismu ale docházelo navzdory evidentní a dokazatelné devastaci židovské populace i po konci války. Statisíce Židů pobývalo v nouzových táborech, neměli kam jít. V pogromy zasaženém Polsku se postupně zvedala další vlna židovského exodu, tentokrát směrem k jižní, československé hranici. Šlo o součást širšího hnutí „Bricha“ (z hebr. útěk), podporujícího únik přeživších holocaustu z Evropy do mandátní Palestiny. Desetitisíce židovských uprchlíků z Polska se na sklonku roku 1945 a v roce následujícím valily přes hranice v oblasti Hronova a Náchoda ve východních Čechách. Jan Masaryk, kdyby mohl, jistě by k tomu řekl své, protože to byl on, kdo ve funkci ministra zahraničí navzdory tlaku britské diplomacie umožnil logistickou i materiální podporu zbídačelým Židům. Češi nezklamali ani v této problematické době – a nebyla to jen podpora poskytovaná hnutí „Bricha“.

V Československu dostala prostor Hagana, polovojská organizace, která se po vzniku státu stala základem izraelské armády. Během jara a léta 1948 u nás za asistence čs. důstojníků podstupovali plnohodnotný výcvik vojenští specialisté, letci i pozemní armáda. Toto bojové těleso, sestavené z velké části z bývalých českých a slovenských „absolventů“ koncentračních a vyhlazovacích táborů, ale také z příslušníků jiných národností, pak na konci roku 1948 v pěti kontingentech odjelo do Izraele.

Po válce zesiloval tlak na oficiální ustavení palestinského teritoria jako novodobého židovského státního celku a aktivity vedoucí ke vzniku Státu Izrael vyvrcholily na půdě OSN; v listopadu 1947 bylo rozhodnuto: vzniknout měly státy dva, židovský i arabský, k ustavení toho arabského ovšem nedošlo dodneska. Československá delegace během hlasování v OSN vznik židovského státu podpořila. K oficiálnímu založení došlo v květnu 1948 v oblasti přidělené OSN, kde 75 % získaného území tvořila poušť. Zvažovaly se různé názvy, do úvahy přicházela mimo jiné Judea nebo Sion, nakonec zvítězil Izrael – tento název se nejčastěji překládá jako „Bůh bojuje“. A jméno je to symptomatické, protože s nejrůznějšími válkami se Izrael potýká prakticky od svého vzniku. První válka – o nezávislost – vypukla vzápětí poté, co byl nový stát oficiálně vyhlášen.

Také tehdy zůstali Čechoslováci Izraeli věrni, naše vojenská pomoc novému státu byla zásadní a je zmiňována při každé příležitosti, nejenom v politické rovině. Moje izraelská přítelkyně Irit Jakobsonová do dnešních dnů vzpomíná

na okamžik, kdy na vojně vyfasovala svoji první zbraň – šlo o „rovo Čechi“, neboli českou pušku. Premiér nově vzniklého státu Ben Gurion prohlásil, že kdo v Zemi izraelské nevěří na zázraky, není realista. Vítězství ve válce o nezávislost takovým zázrakem bylo docela určitě, židovské národní aspirace byly naplněny.

Po roce 1948 se oboustranné vztahy mezi Československem a Izraelem razantně zhoršily. Naši zemi ovládli komunisté a protože Izrael odmítl hrát roli sovětského Černého Petra na Blízkém východě, došlo k přehodnocení čs. politiky a veškerá podpora šla stranou. Sionismus byl označen za nacionalistický, reakcionářský proud židovské buržoazie a organizované tažení režimu proti Izraeli i Židům mohlo začít. V padesátých letech vygradovalo politickými procesy s antisemitským podtextem: Slánský a Reicin si svůj osud beze sporu zasloužili, ale nebyli to jenom oni, ko-ho komunistický režim hnál před soud. Do vězení se dostali další naprosto nevinní lidé. Mezi jinými například Mordechaj Oren, izraelský diplomat podílející se na organizaci židovské brigády u nás, nebo Šimon Ornstein, zajišťující zbrojní dodávky pro Izrael. Zrušení diplomatických styků po Šestidenní válce v roce 1967 pak už z hlediska komunistů bylo jen dalším logickým krokem. Když přišel rok 1989, měl v tomto směru Václav Havel a s ním nové vedení demokratického státu plné ruce práce s napravováním chyb předchozí garnitury, pokud se ovšem fatální selhání tohoto typu vůbec chybami dá nazvat.

Ke znovuobnovení diplomatických styků došlo v únoru 1990 a dnes mezi oběma zeměmi fungují vynikající vztahy jak ve společensko-vědních oblastech, tak na poli kulturní i ekonomické spolupráce. Setrvalé přátelství dokumentuje mimo jiné fakt, že jubilejní oslavy 70. výročí založení Státu Izrael proběhly pod záštitou prezidenta republiky na Pražském hradě. V rovině osobnější pak vidíme, že Izraelci druhé, ba i třetí generace někdejších Čechoslováků jsou majiteli českých a slovenských pasů. Také v rámci Evropské unie patříme k nejsilnějším spojencům Izraele. A to v dnešní politické situaci není málo: během několika posledních let ze západní Evropy po desetitisících odcházejí ze svých domovů potomci těch, kteří přežili holocaust a je namístě se ptát, zda tento exodus koresponduje s hodnotami, které považujeme za evropské. V Praze se člověk s jarmulkou útoku obávat nemusí.

Nedopust'me, aby tomu někdy bylo jinak, buďme si vědomi toho, že dnes tak moderní antisionismus není ničím jiným než starým známým, obratně skrývaným a kamufllovaným antisemitismem a je cestou do pekel. Během války na svátek Roš hašana, židovský nový rok v září 1943, pronesl Jan Masaryk toto: „Naši generaci bylo dopřáno, aby se z hrozného osudu Židů poučila, kam vede antisemitismus. Je pravda, že každý národ se pozná podle toho, jak se chová k Židům. My jsme se chovali slušně.“ Dokažme, že tato slova mají v naší zemi trvalou platnost a jsou pro Čechy zásadní a závazná do dnešních dnů.

Jitka Radkovičová

Masarykův lid

Stat' o Chorvatech na Moravě nás seznamuje s málo známou skutečností, že u nás existovala tato menšina a jak s ní bylo nakládáno v průběhu času při změnách jednotlivých režimů. Tím nahlédneme do problému, který musela řešit jak První republika, tak i poválečné období.

CHORVATÉ NA MORAVĚ

Historie moravských Chorvatů je pro většinu české společnosti tématem dosud málo známým, přestože příslušníci toho etnika žijí v naší vlasti nepřetržitě od 16. století a představují – vedle Němců a Poláků – jednu z historických národnostních menšin České republiky. V roce 2001 se k chorvatské národnosti při sčítání lidu přihlásilo 1585 českých občanů, o deset let později 1448.

Osudy chorvatského osídlení na Moravě jsou přímým odrazem vývoje českých politických dějin a zahrnují historické etapy od příchodu několika vln chorvatských uprchlíků v důsledku turecké expanze do středoevropského prostoru až po nástup nacistické a komunistické diktatury ve 20. století.

Třebaže oba totalitní systémy způsobily – byť každý jiným způsobem – násilný rozvrat tohoto etnického společenství, po roce 1989 jsme svědky relativně úspěšných snah o alespoň částečnou obnovu kulturního a společenského života chorvatské minority.

Kdy k nám přišli Chorvaté?

Počátky chorvatského osídlení jižní Moravy lze klást do třicátých let 16. století, kdy na Břeclavsko přicházely na pozvání rodu Lichtenštejnů jednotlivé chorvatské rodiny, které se živily vinařstvím a sadařstvím. Stalo se tak po bitvě u Moháče (1526), která znamenala přelom v mocensko-politickém uspořádání středovýchodní Evropy.

Hlavní vlna příchodu Chorvatů na území dnešního českého státu ovšem nastává až v 80. letech 16. století, kdy císařský generál Kryštof z Teufenbachu uvedl do Nového Přerova, Guttenfeldu (*Dobré Pole*) a Fröllersdorfu (později *Frélichov*, dnes *Jevišovka*) na Mikulovsku osadníky z chorvatského pomezí, kteří se stali zvláštním etnickým ostrůvkem uprostřed německy hovořícího okolí.

Chorvaté žili i v několika dalších obcích regionu, například v Hlohovci, Charvátské Nové Vsi a v Poštorné, ale jejich zastoupení zde nebylo tak výrazné a časem zaniklo. Naopak ve Frélichově, v Novém Přerově a v Dobrém Poli se podíl chorvatského obyvatelstva postupně zvyšoval, neboť do těchto vsí přicházeli další chorvatští osadníci – ať již jako váleční uprchlíci či ekonomičtí migranti.

Chorvatské komunity v těchto lokalitách se vyznačovaly po celou dobu své existence silným vědomím národní identity. V tomto směru sehrával důležitou roli především chorvatský jazyk, který udržoval jejich etnické vědomí. Z důvodu výrazného jazykového rozdílu mezi němčinou a chorvatštinou bylo zřejmé, že asimilace ve Frélichově, v Dobrém Poli a v Novém Přerově neprobíhala tak rychle jako v obcích, kde Chorvati žili společně s českým obyvatelstvem. Ovšem výuka na školách ve všech třech chorvatských obcích probíhala po celé 19. století pouze v německém jazyce.

Chorvaté v dalších zemích střední Evropy

Chorvaté, kteří až do roku 1948 žili na malém, ale kompaktním území jižní Moravy, představovali nejsevernější výběžek chorvatského osídlení ve střední Evropě.

Další chorvatské menšiny vznikly v době středověku – za podobných historických okolností jako ta na Moravě – též na území Rakouska, přičemž nejvýraznější zastoupení mají tamější Chorvaté v dnešní rakouské spolkové zemi Burgenland, dále na západě Maďarska i na Slovensku, kde dosud ve třech obcích v okolí Bratislavy (Chorvatský Grób, Devinská Nová Ves a Čurnovo) žije asi 1 000 osob chorvatského původu.

Celkový počet Chorvatů dosud žijících v Rakousku, v Maďarsku, na Slovensku a v České republice je obtížné přesně stanovit – některé odhady hovoří až o počtu 40 000, přičemž v Rakousku dnes žije asi 25 000–30 000 a v Maďarsku asi 10 000 osob chorvatské národnosti.

První republika

Vyhlášení samostatného československého státu 28. 10. 1918 pro zdejší Chorvaty představovalo samozřejmě významný, byť ne nijak zásadní přelom v jejich společenské, ekonomické a kulturní situaci.

Mikulovsko, kde tehdy vedle 1700 Chorvatů žila především německá populace (96,3%) a jen pouze malý zlomek Čechů (1,8%), se stalo po dobu několika týdnů na podzim 1918 součástí separatistické provincie Německá jižní Morava, než v polovině prosince téhož roku bylo obsazeno československým vojskem, které v této části nově vzniklé republiky prosadilo autoritu pražské vlády.

S odstupem téměř jednoho století je obtížné stanovit, zda většina místních Chorvatů se ke vzniku ČSR stavěla pozitivně či nikoliv – pravděpodobně tuto novou skutečnost vzali pouze na vědomí.

Nejvýznamnější změna v životě místních Chorvatů po roce 1918 je spjata především se vznikem českých obecních škol v Dobrém Poli a ve Frélichově.

Zatímco založení české školy v Dobrém Poli proběhlo bez problémů, proti vzniku české školy ve Frélichově se postavili nejen dosavadní němečtí učitelé, což bylo pochopitelné, ale i mnozí místní Chorvati, kteří nedůvěřovali nově přichozím českým pedagogům. Tyto problémy se po nějaké době ale podařilo odstranit, a tak roku 1924 zde byla postavena i česká měšťanská škola, kterou navštěvovaly společně chorvatské a české děti. Vyučování v chorvatštině ale ani za první republiky zahájeno nebylo.

V roce 1934 – tedy již po nástupu A. Hitlera k moci – si příslušníci chorvatské menšiny připomněli 400. výročí svého příchodu na Moravu, přičemž vzpomínkové slavnosti se tehdy staly rovněž příležitostí k manifestaci československo-jugoslávského „malodohodového“ spojení. Jako

Masarykův lid

reakci na radikalizaci sudetských Němců starosta Frélichova Matěj Šalamon ve třicátých letech opakovaně deklaroval, že moravští Chorvaté zůstanou republice věrni a v každém případě budou bránit její hranice.

Před druhou světovou válkou měla pronacistická Henleinova Sudetendeutsche Partei v Dobrém Poli 144 členů (z 699 obyvatel), ve Frélichově 100 (z 1268 obyvatel) a v Novém Přerově jen 40 (z 629 obyvatel). Členy SDP (a jejími voliči) však nebyli (až na výjimky) zdejší Chorvaté, ale místní Němci, jež zde rovněž žili a kteří – zvláště po připojení Rakouska k Německu – začali od léta 1938 stále otevřeněji požadovat změnu státních hranic.

Politická situace na jižní Moravě koncem třicátých let byla pochopitelně napjatá, nebyla ale tak ostře vyhrocená, jako tomu bylo například v západních Čechách či na severní Moravě.

Mnichov 1938 a druhá světová válka

V důsledku mnichovskéhoдик-tátu bylo jihomoravské pohraničí (podobě jako jiné části tzv. Sudet) připojeno k nacistické Třetí říši jako součást říšské župy Niederdonau a obyvatelé Frélichova, Nového Přerova a Dobrého Pole se stali německými státními občany. Zdejší české národní spolky (*Sokol a Národní jednota pro jihozápadní Moravu*) byly rozpuštěny a české školy uzavřeny. Někteří Chorvaté však změnu politických poměrů na podzim roku 1938 vítali a přihlásili se k německé národnosti – těch však byla menšina.

Za druhé světové války byli muži chorvatské národnosti z jihomoravských obcí povoláni k vojenské službě ve Wehrmachtu, kde mnozí z nich padli – především v bojích na východní frontě.

S ohledem na vznik ustašovského „Nezávislého chorvatského státu“, který se stal na jaře 1941 velmi aktivním spojencem hitlerovského Německa, byly chorvatskému etniku v odtrženém pohraničí postupně přiznány některé výhody a menšinová práva, což se jim po roce 1945 ale stalo osudným.

Poválečný vývoj

Po skončení druhé světové války se etnický charakter českého a moravského pohraničí výrazně proměnil. Téměř všechno německé obyvatelstvo bylo odsunuto v letech 1945–1947 do spojeneckých okupačních zón Německa i Rakouska – mnohdy za brutálních až zločinných okolností. Nelehký byl osud i chorvatské menšiny, která sice mimo území republiky vysídlena nebyla, neboť její „transfer“ do Německa, Rakouska nebo přímo do Jugoslávie nebyl myslitelný, ale i tak naprostá většina moravských Chorvatů byla nucena opustit své domovy, kde jejich předci žili po staletí.

Poválečná represivní opatření vůči Chorvatům z jihomoravských vsí probíhala ve dvou fázích – v období 1946–1947 a poté v letech 1948 až 1951.

Tzv. chorvatskou otázku řešila v první fázi zvláštní komise, která byla zmocněna prověřovat chování obyvatelstva Frélichova, Nového Přerova a Dobrého Pole v době německé okupace. Rada Zemského národního výboru v Brně akceptovala závěry této komise a vydala v roce 1947 příkaz mikulovskému okresnímu národnímu výboru, aby zkonfiskoval usedlosti 65 majitelů ve Frélichově, stejného počtu v Novém Přerově a šesti v Dobrém Poli. Toto opatření se týkalo osob, které se dopustily kolaborace s nacisty – ať již skutečné nebo jen domnělé, a tím měla být otázka konfiskací v chorvatských obcích vyřešena.

Ovšem roku 1948 dochází k dramatickému zvratu v postavení chorvatského obyvatelstva v tehdejší Československu, neboť okresní akční výbor Národní fronty v Mikulově v únoru 1948 rozhodl o vysídlení chorvatského

obyvatelstva z jihomoravských vesnic. Akční výbor v tomto případě stanovil, že veškeré chorvatské obyvatelstvo obcí Dobré Pole, Jevišovka (dříve Frélichov) a Nový Přerov má být odsunuto do vnitrozemí.

Násilné vystěhování chorvatských rodin se pak uskutečnilo v letech 1948 až 1951. Občané chorvatské národnosti byli po jednotlivých rodinách rozptýleni po celém území Moravy a Slezska, především v regionech Jesenicka, Šumperska a Rýmařovska. Počet obcí, do kterých se museli Chorvaté vystěhovat, bývá uváděn v odborné literatuře různě – mohlo se jednat o 44, ale i o 118 lokalit, případně i více.

Kolektivní vyhnání osob chorvatské národnosti se uskutečnilo po vydání výměru Okresního národního výboru v Mikulově 5. srpna 1948 – tedy před sedmdesáti lety, a to na základě již zmíněného rozhodnutí Okresního akčního výboru Národní fronty v Mikulově ze dne 24. února 1948, schváleného následně Krajským akčním výborem v Brně 30. července 1948.

Masarykův lid

Nejprve byli vystěhováni obyvatelé chorvatské národnosti z Nového Přerova, poté z Frélichova a nakonec z Dobrého Pole. Odsun se týkal celkem 370 rodin, a proto v původních chorvatských vesnicích na jižní Moravě zůstalo v roce 1961 již jen 19 etnických Chorvatů – většinou starých občanů.

Důvody, proč bylo rozhodnuto rozptýlit chorvatskou komunitu, lze hledat jednak v zjištěných pohnutkách některých mikulovských komunistických funkcionářů (získání ma-

V té době také docházelo k mnohdy k paradoxním situacím, kdy chorvatští přesídlenci se museli nastěhovat do domů sudetských Němců, kteří byli po roce 1945 nuceni ČSR opustit, zatímco v prázdných chorvatských staveních na Mikulovsku se usadili – kromě jiných nových osídlenců – slovenští reemigranti, kteří se vraceli především z Bulharska.

V prvních letech po vystěhování bylo Chorvatům zakázáno své rodné obce, byť jen nakrátko, navštěvovat. Hlavním cílem jejich rozptýlení

do tolika obcí byla rychlá národnostní asimilace, a proto jim bylo rovněž znemožněno jakékoliv sdružování.

Až postupem času měli Chorvaté větší možnost pohybu a několik rodin se dokonce vrátilo do původních domovů na jižní Moravě. Někteří vysídlenci se také přestěhovali za svými přáteli a známými do dalších míst, a tak v několika obcích vznikly menší chorvatské komunity.

Nejvýraznější chorvatské zastoupení měla obec Hůzová, kde ještě na počátku

Nový Přerov dnes

jetků v bohaté oblasti jižní Moravy), jednak v důvodech politických, neboť Chorvaté byli komunistickým režimem vnímáni jako nepřátelsky smýšlející protikomunistická menšina, a to již od voleb roku 1946, kdy výrazně podpořili kandidáty lidové strany.

Situaci místních Chorvatů ještě zhoršila roztržka mezi Titovou Jugoslávií a dalšími „lidově-demokratickými“ státy v čele se Sovětským svazem v průběhu roku 1948. Ve prospěch vystěhovávaných Chorvatů se sice pokusilo intervenovat jugoslávské velvyslanectví v Praze, avšak marně.

Kolektivní vystěhování chorvatské menšiny byl svévolný akt mocenské zvůle, který navíc měl pro tehdejší režim pouze minimální ekonomický či politický přínos. Tato akce byla „legalizována“ až dodatečně, a to zákonem č. 213/1948 Sb.

Násilné vysídlení se týkalo navíc pouze příslušníků chorvatské menšiny na jižní Moravě, kdežto Chorvaté na Slovensku byli „odsunu“ ušetřeni. Již v polovině 50. let bylo i komunistickou státní mocí vyhnání chorvatského obyvatelstva vnímáno jako ukvapené a neuvážené, to avšak na jeho neradostném údelu příliš mnoho změnit nemohlo.

V novém prostředí

S novým – a pro ně zcela neznámým, často i nepřátelským – prostředím se Chorvaté sžívali pouze obtížně, neboť úrodnou jihomoravskou rovinu byli většinou nuceni vyměnit za kopcovitou krajinu a drsné klima v podhůří hor severní Moravy. Navíc se setkávali s nedůvěrou již zde žijících místních občanů, kteří zpravidla nic netušili o minulosti svých nových sousedů, a pokud ano, tak byli nespravedlivě vnímáni jako lidé, kteří si nějakým způsobem zadali s německými okupanty.

60. let 20. století tvořili občané chorvatské národnosti více než polovinu obyvatel, neboť do této vesnice nedaleko Moravského Berouna dorazila roku 1948 skupina 150 chorvatských vyhnanců. Běžně tu proto bylo slyšet chorvatské čakavské nářečí, kterým se po staletí mluvilo na jižní Moravě, a na ulicích i na polích bylo možno vidět chorvatské kroje, které většinou nosily místní ženy.

Po roce 1989

Politické poměry po demokratické revoluci umožnily svobodnou diskusi o skutečnostech, které do té doby tvořily „bílá místa“ našich dějin. Tato diskuse se týkala většinou událostí, o nichž panoval jakýsi všeobecný polistopadový „konsensus souhlasu“ (procesy 50. let, Pražské jaro 1968 nebo Charta 77), ale i těch stránek historie, které byly po roce 1989 hodnoceny krajně rozporuplně, jako bylo například vysídlení sudetských Němců nebo některé formy a projevy protikomunistického odboje 50. let.

Otázka vyhnání jihomoravských Chorvatů ve společnosti pochopitelně nemohla rezonovat tak intenzivně, jako tomu bylo v případě diskusí o odsunu Němců, ale i tak hodnocení vysídlení chorvatského obyvatelstva bylo velmi citlivým problémem – především pro samotné vyhnance a jejich potomky, kteří se dožadovali morální i finanční satisfakce za utrpená příkoří, ale i pro občany, jež po roce 1948 přišli do oněch jihomoravských vsí, které byli Chorvaté naopak donuceni opustit.

Již 21. ledna 1991 zaslali občané chorvatské národnosti memorandum české vládě, v němž požadovali rehabilitaci a omluvu za křivdy, kterým byli v poválečných letech vystaveni. V memorandu byl vysloven požadavek, aby násilný akt vysídlení byl napraven tím, že těm Chorvatům, kteří

Masarykův lid

takové přání vysloví, bude umožněn návrat do rodných obcí, přičemž náprava by neměla způsobit újmu současným obyvatelům bývalých chorvatských obcí. Oficiální satisfakce ze strany českého státu se Chorvatům dostalo ovšem až 5. září 1999, kdy se českým občanům chorvatské národnosti omluvil v Jevišovce tehdejší zmocněnec vlády ČR pro národnostní menšiny Petr Uhl.

Většina příslušníků násilně rozptýlené chorvatské menšiny se však již do svých původních jihomoravských domovů ani po roce 1989 nevrátila, neboť přes všechny problémy se jim v novém prostředí podařilo nakonec zakořenit, což se týkalo především mladší generace. V samotné Jevišovce například dnes žije jen asi deset chorvatských rodin.

Nejvýraznějším projevem identity moravských Chorvatů v současné době je pravidelné pořádání Chorvatského kulturního dne (*Kiritof*), který se koná od roku 1991 vždy na počátku září v Jevišovce, a to i za účasti Chorvatů ze Slovenska i Rakouska. Této významné společenské akci byl přítomen roku 2014 rovněž hejtmán Jihomoravského kraje Michal Hašek.

V roce 2007 zakoupila vláda Chorvatské republiky budovu bývalé fary v Jevišovce se záměrem zřídit v ní muzeum chorvatské menšiny. Tímto úkolem bylo pověřeno Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice. O rok později obec navštívil i tehdejší chorvatský premiér Ivo Sanader.

Realizace stavby muzea však narazila na nedostatek finančních prostředků, a proto až v dubnu 2015 proběhlo v Jevišovce slavnostní zahájení přestavby nového Muzea moravských Chorvatů. Položení základního kamene se zúčastnil ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiří Dienstbier. Mezi přítomnými hosty byli také chorvatská velvyslankyně v České republice Ines Troha Brdar či Milan Pospíšil, tajemník Rady vlády pro národnostní menšiny.

Zájmy příslušníků chorvatské menšiny od počátku 90. let hájí a prosazuje již zmíněné Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice, jehož cílem je uchování chorvatských tradic a zvyků.

Moravští Chorvaté mají rovněž své zastoupení v Radě pro národnostní menšiny při vládě České republiky, která prostřednictvím ministerstva kultury organizačně a finančně napomáhá kulturním a společenským aktivitám chorvatské menšiny. Pomoc svým krajanům pochopitelně poskytuje také velvyslanectví Chorvatské republiky v Praze.

Zdeněk Víšek

Informační zdroje:

Rychlík, J., Perenič, M., Dějiny Chorvatska, 2007
Bárta, M., *Chorvatská akce*, Paměť a dějiny, 3/2011 <http://www.moravstichorvati.cz/home/dejiny>
<http://www.moravstichorvati.cz/dalsi-nase-projekty/dokumentace-jazyka-a-kultury-moravskych-chorvatu>

Stat' je poučným pohledem advokáta na posuzování viny německé branné moci za zločiny druhé světové války.

SOUD V NORIMBERKU O NĚMECKÉM VRCHNÍM VELITELSTVÍ BRANNÉ MOCI (*Das Oberkommando der Wehrmacht-OKW*)

Vraťme se do roků těsně po 2. světové válce. Známy norimberský tribunál odsoudil hlavní nacistické pohlaváry, ale ten nejvyšší „Vůdce“ spáchal včas sebevraždu. Rozsudek tohoto tribunálu odsoudil a dal popravit mj. maršála Keitela a generála Jodla, první byl náčelníkem generálního štábu, druhý stál v čele operačního oddělení tohoto štábu. Bylo známo dalších 131 maršálů a generálů vrchního velení německé armády a roku 1946 jich ještě žilo 107.

Na galerii pro hosty seděl společně s americkými generály americký ministr obrany Patterson.

Soud tvořili titíž žalobci a titíž soudci, kteří soudili hlavní skupinu válečných zločinců. Tento soud měl rozhodnout, zda OKW bylo stejnou zločineckou organizací, jako tomu bylo již při odsouzení NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – Národně socialistická německá dělnická strana), SA (Sturmabteilung – úderní oddíl – ozbrojená útočná organizace NSDAP), SS (Schutzstaffel – ochranný oddíl – ozbrojená organizace NSDAP, původně

Hitlerova osobní stráž) a GESTAPA (Geheime Staatspolizei – tajná státní policie), SD (Sicherheitsdienst/des Reichsführers des SS/ – Bezpečnostní služba /říšského vůdce SS/ – tajná služba SS); pro přesnost rozepisují německé názvy.

Po úvodní obžalobě dostal slovo hlavní obhájce advokát Laternser, bývalý člen nacistické strany a důstojník armády. Ten neváhal a označil trestní řízení za pokus o vraždu obžalovaných bývalých generálů a maršálů. A hned pokračoval: „Abychom našli obdobu projednávaného případu, nutno se vrátit 2000 let zpět. Římané uškrtili svého nepřítele Jugurthu ve vězení a Hannibala pronásledovali svou mstou tak dlouho, až ho otrávilí číší jedu v domě jeho přítele.“

Také citoval skotského spisovatele a historika Thomase Carlyleho (1795–1881), rektora univerzity v Edinburghu, který napsal: „Kdo se stane vojákem, ten patří duši i tělem svému veliteli. Nesmí uvažovat o tom, zda je věc, pro kterou jde do boje, spravedlivá či nespravedlivá. Nepřátele si

Masarykův lid

nevybírání, ale jsou mu vybírání. Jeho povinností je podřídit se a ne se ptát.“

Obhájce se snažil oddělit činnost hlavních obžalovaných a popravených v hlavním procesu od válečné činnosti maršálů a generálů. Argumentoval tím, že Hitler rozhodoval a dělal všechno sám a je tedy sám vším vinen, ne jeho generálové, kteří byli jeho podřízenými. Nahrávala mu i část amerického tisku, např. Journal of criminal law and criminology, který napsal, že kdyby USA, nedej Bože, někdy prohrály válku, mohli by být souzeni a případně popraveni důstojníci generálního štábu, frekventanti vojenské akademie ve West Pointu atd., atd. Rozhořčovali se i někteří američtí generálové a prohlašovali, že soud představuje útok na čestné vojenské povolání.

Před soudem stanuli jako hlavní obžalovaní von Brauchitsch, von Manstein, Kesselring, Rundstedt. Přečtěme si odůvodnění obhajoby některých obžalovaných.

Von Brauchitsch, bývalý velitel pozemních vojsk, žádal soud, aby mu věřil, že německý generální štáb byl mírumilovný. Německá branná moc byla vytvořena podle zásady – chceš-li mír, připravuj válku (si vis pacem, para bellum). Německý voják byl vychováván v duchu obrany své vlasti a nemyslel na ovládnutí jiných národů. Němečtí generálové se prý nevměšovali do politiky, pouze se obávali, že je Hitler může strhnout do války.

Obžalovaný von Manstein před soudem prohlásil, že se generálové obávali, že sousední země napadnou Německo, neboť si dělaly nárok na německá území. Všechny války od r. 1939 byly Německu vnuceny. Tvrdil, že i Německo bylo napadeno Polskem. Vpád do Belgie a Holandska objasňoval tím, že francouzské generální štáby chtěly tato území využít jako předmostí pro napadení Německa.

Generál Kesselring – velitel německých vojsk v Itálii – se vůbec neznal k rozkazu hlavního štábu ze 16. 12. 1942,

aby byli masově likvidováni italští odbojáři a vlastenci a aby bylo přitom proti nim „postupováno s krajní tvrdostí“.

Kdo ale rozbil údajně nadějnou obhajobu? Nikdo jiný, než bývalý polní maršál Paulus, ten, který se u Stalingradu v lednu 1943 vzdal a pokusil se o záchranu alespoň části německé armády. Tomuto postupu dal přednost před tím, aby si vpálil kulku do hlavy, jak doufal Hitler. V letech 1940–1941 byl zástupcem náčelníka generálního štábu. Paulus obhajobě velmi uškodil tím, jak popisoval přípravy na válečná tažení, zejména proti SSSR, která již od září 1940 připravoval jako náčelník týlu.

Obžaloba pomoci listinných důkazů prokazovala, že četní generálové si byli vědomi, že armáda na mnohých místech v Evropě, zejména pak v Polsku a SSSR podstatně napomáhala nelidskému vedení války.

Ale přesto obhajoba „zvítězila“. V konečném verdiktu soud neuznal generální štáb za zločineckou organizaci. Jeden z argumentů byl, že členové generálního štábu se dopouštěli nehumánních skutků spoluprací s Hitlerem a jeho nazíráním na vedení vyhlazovací války na východě Evropy, ale muselo by to být prokazováno u každého příslušníka generálního štábu zvlášť, tedy ve více než 100 jednotlivých obžalobách, což byla také jedna vážná námitka obhájce. A nepomohlo ani veto sovětských soudců proti rozsudku.

A ještě jedna, nazvěme to událost, napomohla „západním“ soudcům. Byla to řeč Winstona Churchilla na podzim r. 1946 v americkém Fultonu, kde mluvil o železné oponě mezi východem a západem. Ta nejen přispěla k negativnímu rozsudku, ale navíc povzbudila i neonacistické hnutí u části, byť malé, německého obyvatelstva.

A víte, co je zajímavé? Po půldruhém století měl opět pravdu Napoleon, který prohlásil: „Mějte na paměti, pánové, že ve válce se více cení poslušnost než statečnost.“

Václav Král

Člen Klubu Milady Horákové ve svém textu vzpomíná na politickou vězenkyni, jejíž vzpomínkové vyprávění v posledních letech moderoval.

VZPOMÍNKA NA MARIÍ CHALUPOVOU, STATEČNOU ŽENU, KTERÁ MILOVALA SVOU VLAST

Na Boží hod vánoční roku 2017 opustila tento svět vzácná žena a politická vězeňkyně komunistického režimu Marie Chalupová. Narodila se 13. června 1925 v Liboměřici v okrese Chrudim do selské rodiny. Oba rodiče se nezávisle na sobě zapojili do protinacistického odboje a k této činnosti přizvali i své děti. Marie (tehdy ještě Dibelková) pracovala jako učitelka v mateřské škole, ale po Únoru 1948 se odmítla smířit s komunistickou nesvobodou

a začala proti ní aktivně bojovat. V roce 1949 Marii Dibelkovou zatkl Státní bezpečnost a po brutálních výsledcích ji komunistická justice odsoudila k patnácti letům vězení. Poznala věznici v České Lípě, Pardubicích i tábor ve slovenských Želiezovcích. Ze svých vzpomínek však zpětně vybírala zejména šťastné a humorné zážitky či momenty, na kterých zdůrazňovala, že i v krutých a nelidských podmínkách lze potkat slušné a obětavé

Masarykův lid

jedince, kteří neváhají druhému člověku pomoci. Podmínečného propuštění se dočkala po více jak osmi letech v roce 1957. Nedlouho poté se provdala za bratra svého snoubence, kterému se povedlo úspěšně uprchnout z Leopoldova a následně přesídlit do USA. Společně s Františkem Chalupou se přestěhovala do Ústí nad Labem. S krajinou severočeského pohraničí se dlouho a obtížně sžívala a ve svém srdci si stále uchovávala svůj rodný kraj, který do konce života považovala za svůj skutečný domov.

S Marií Chalupovou jsem se osobně seznámil v roce 2015 a od té doby jsme zůstali v pravidelném kontaktu. Vzpomínám s úctou a radostí na dvě besedy, které jsem s touto výjimečnou a statečnou ženou moderoval. První se uskutečnila v Městské knihovně v Rumburku, ve které navzdory tehdy panujícímu tropickému počasí podala posluchačům svědectví o zločinech komunistického režimu. Ve svých dvaadvaceti letech ochotně absolvovala namáhavou cestu, aby zájemcům přiblížila svůj pohnutý životní osud. Druhá diskuse se odehrála na půdě rumburské Střední odborné školy mediální grafiky a polygrafie před publikem, které patří k nejnáročnějším. Marie Chalupová však dokázala tyto mladé lidi od první vteřiny svým projevem zcela oslovit a zaujmout. Toho dne došlo k vzácnému porozumění, které odstranilo veškeré mezigenerační rozdíly. Po skončení přednášky přišlo několik studujících spontánně pamětníci stisknout ruku a poděkovat za strhující vyprávění.

Tiživou vzpomínku, ke které se Marie Chalupová často vracela, představovala poprava JUDr. Milady Horákové, kterou zažila v době, kdy nuceně pobývala v soudní vazbě na Pankráci. Celý prožitek popisovala i přes dlouhý časový odstup se silným citovým rozechvěním: „Ráno ve čtyři hodiny jsme slyšely, jak vypustili psy a ještě navíc byly vypískované cesty, takže jsme slyšely kroky. Můžu vám říct, že všech nás dvaadvacet si kleklo a modlily jsme se. Ještě dneska po tolika letech, když si na to vzpomenu, tak je to hrozné.“ Trvalou a neochvějnou životní oporou Marie Chalupové byla pevná víra v boha a milující rodina dcery Hany. Další z klíčových životních postojů, který předávala svým posluchačům, spočíval v opravdové a neokázalé lásce k rodné zemi. Vyjádřila jej těmito slovy: „Víte, mě bolí, že dnes mladí lidé neznají, co to je láska k vlasti. My jsme v tomto duchu byli vychovávaní, ať už doma, ve škole nebo v kostele. Ráda bych tedy řekla větu: ‚Miluji vlast!‘ Marie Chalupová se nebála nahlas říkat své názory a neúnavně sledovala veřejné dění. Každý, kdo měl příležitost se s paní Marií osobně setkat, oceňoval její statečnost, zásadovost, vstřícnost, přátelskost, pokoru a skromnost. Osobně jsem si navíc vážil neobyčejně krásného a otevřeného vztahu k mladým lidem, který si uchovala do konce svého života.

Filip Stojaník

OCENĚNÍ IN MEMORIAM V MENE TEKEL

V letošním ročníku Mene Tekel (Mezinárodního projektu proti totalitě) byly předány ceny Dáma české kultury a Rytíř české kultury:

Heleně Albertové, dramatičce, kurátorce výstav o českém divadle doma i v zahraničí, autorce prací z oboru scénografie,

Zoře Dvořákové, historičce, spisovatelce a výtvarnici,

Václavu Malému, pomocnému biskupovi pražského,

Jáchymu Topolovi, prozaikovi a publicistovi.

Současně byly uděleny dvě ceny Dáma české kultury in memoriam a dvě ceny Rytíř české kultury in memoriam. Připomeňme si něco z osudů těch, kteří nás předešli a kteří byli letos oceněni in memoriam.

Divadelní a filmová herečka **Anna Letenská** (nar. 1904) působila v řadě venkovských divadel, vystupovala v pražském Varietě a hostovala v Osvobozeném divadle. Roku 1939 nastoupila do Vinohradského divadla, kde působila do roku 1942. Byla hodnocena jako nejvýraznější komická herečka a pro svůj realistický projev se stala pokračovatelkou

herectví Marie Hübnerové. Vystupovala v řadě českých filmů.

Druhý manžel Anny Letenské architekt Vladislav Čaloun byl zatčen 17. července 1942 za pomoc při ukrývání lékaře Břetislava Lyčky, který ošetřoval Jana Kubiše, pachatele atentátu na Reinharda Heydricha.

Anna Letenská

Anna Letenská měla gestapem povolené návštěvy manžela v Petschkově paláci a zde také byla 3. září 1942 zatčena. O dva dny později byla převezena do Malé pevnosti v Terezíně a následně do Mathausenu, kde byla 24. nebo 25. října 1942 popravena zastřelením. Její manžel byl popraven o tři měsíce později.

Anna Letenská je nositelkou Československého válečného kříže in memoriam (1946). Je připomenuta bustou ve foyeru divadla na Vinohradech a neďalekou ulicí, která nese její jméno.

Masarykův lid

Divadelní a filmová herečka **Jiřina Štěpničková** (nar. 1912) po šestiletém angažmá v Národním divadle přešla do Vinohradského divadla, kde patřila k tamním nejvýraznějším hereckým osobnostem. Excelovala na jevišti i ve filmových rolích, které jí přinášely ocenění.

Nepřizpůsobila se však režimu, který se přičil jejímu přesvědčení. Odmítala účinkovat v německých filmech,

Jiřina Štěpničková

kteří se točily v době německé okupace; a neakceptovala poměry, které následovaly po únoru 1948.

Osudným se jí stal pokus o emigraci do Velké Británie v roce 1951. Byla zadržena na hranicích i s malým synem, jehož dětství tím bylo těžce poznamenáno. Byla obžalována ze špionáže a velezrady. Na soud čekala ve vazbě déle než rok a pak následovalo deset let věznění v Pardubicích. Po propuštění čelila těžkým existenčním problémům. Měla zákaz vystupovat a byl to až operetní soubor v Kladně, který tento zákaz porušil a nabídl jí angažmá. Svou uměleckou dráhu zakončila dvacetiletým působením v Realistickém divadle. Přesto se její herectví zachovalo i z těchto posledních let, kdy jí bylo umožněno, aby vystupovala ve filmu a televizi. (Zemřela r. 1985).

Otakar Číla, akademický malíř, legionář, politický vězeň (nar. 1894), jehož studia na Akademii výtvarných umění přerušila první světová válka. Byl odvelen na frontu do Karpat, v březnu 1915 přešel do ruského zajetí a o dva roky později vstoupil do Československých legií. Po vzniku Československa se vracel do vlasti v roce 1918 známým „vlakem svobody“ pod vedením svého bratra Antonína Číly. Počátkem roku 1920 byl Otakar Číla vyslán velitelstvím československé armády na roční studijní pobyt do Číny a Indie. Po absolvování Akademie se věnoval

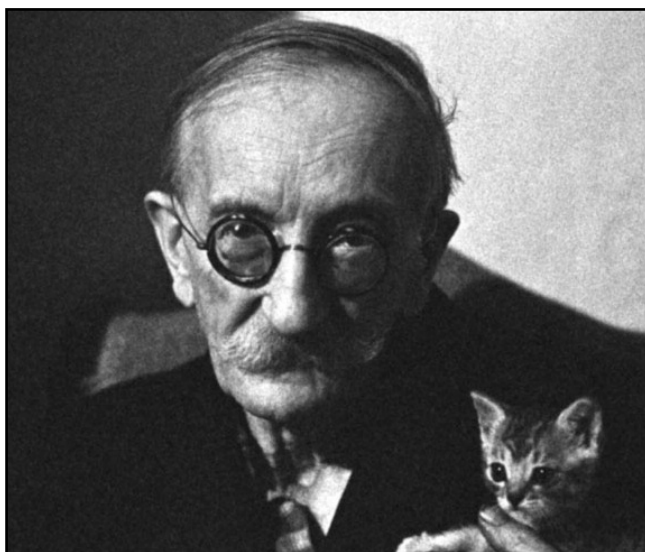
Otakar Číla

portrétní tvorbě. Opakovaně se vracel do Albánie, což se promítlo do jeho pláten.

Jeho hluboké vlastenectví se projevilo tím, že od roku 1939 byl členem podzemního hnutí Obrana národa v Nové Pace. Do spolupráce s parašutisty a partyzánskou skupinou Kumburk zapojil i svého šesnácetiletého syna Vratislava. V revolučních dnech 1945 provedl na novopackém okrese mobilizaci a díky jeho rozvážnosti se závěr války obešel bez zbytečných ztrát.

V únoru 1948 se změnou režimu nesouhlasil a zapojil sebe i syna Vratislava do protikomunistického odboje. Byli však prozrazeni a pozatýkáni. U Krajského soudu v Hradci Králové bylo souzeno 72 obžalovaných. Otakar Číla obdržel trest dvaceti roků, jeho synovi navrhovaný trest smrti byl změněn na 22 let. Pronásledováni byli i manželka a druhý syn. Otakar Číla byl podmíněně propuštěn 1957, ale podlomené zdraví, zákaz tvůrčí činnosti a neutěšené společenské poměry ho nahlodávaly a ničily roky jeho života. Zemřel 1977.

Bohuslav Reynek, básník, překladatel a grafik (nar. 1892), který už ve dvacátých letech spolupracoval s nakladatelstvím Josefa Floriana ve Staré Říši. Roku 1923 odjel do Grenoblu, a tady poznal básničku Suzanne Renaudovou, s níž se o tři roky později oženil. Následujících deset let žil

Bohuslav Reynek

s ní a dvěma syny střídavě ve Francii a v Petrkově u Havlíčkova Brodu, kam se vrátil nastalo po otcově smrti, aby se ujal správy jeho statku. Roku 1944 byli Reynekovi donuceni vystěhovat se ze statku. Azyl jim poskytla rodina nakladatele Josefa Floriana. Po válce se vrátili domů, ale 1948 statek byl zestátněn a Reynek na něm deset let pracoval jako zemědělský dělník. Uzavřel se do svého světa, v němž však vytvořil svá nejvýznamnější grafická díla v 50. a 60. letech, cyklus Job, cyklus Don Quijote aj. Své dílo mohl znovu vystavit až v roce 1964. Na konci roku 1969 ještě stihl vydat jeden svazek poezie, avšak vydání své básnické sbírky Odlet vlaštovek se již nedomohl. Sazba knihy byla v rámci postupující normalizace rozmetána. Zemřel 1971.

AKTUALITY

Z Lidových novin (15. 8. 2018) přetiskujeme článek Michala Bernátha, který je připomínkou padesátého výročí okupace Československé republiky; a zároveň slovy odborníků vzhledem do sedmileté rekonstrukce Národního muzea.

JIZVY NA NÁRODNÍM MUZEU MLUVÍ

Více než sedm let po zahájení rekonstrukce Národního muzea je od sochy svatého Václava opět vidět fasáda průčelí dominanty pražského Václavského náměstí. Opět má, stejně jako při dostavění v roce 1891, světlou barvu. Architekti i historici většinou hodnotí opravu jako povedenou, zvláště kvitují zachování padesát let starých stop po kulkách vojsk Varšavské smlouvy z roku 1968.

Dosavadní plody oprav si pochvaluje například historik a bývalý děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Michal Stehlík, který nyní působí jako náměstek ředitele muzea. „Myslím, že to dopadlo mimořádně dobře. Budova se vrátila do devatenáctého století, zvyk několika generací byla totiž ta stará, tmavá omítka. Takhle je to jako ve stavu minimálně před druhou světovou válkou, což si už nikdo reálně nepamatuje. Ale musíme pochopitelně počkat na plné zprovoznění,“ řekl serveru Lidovky.cz Stehlík.

Omítka zapůsobila i na vysokoškolského pedagoga, brněnského architekta Zdeňka Fránka. „Strašně se mi to provedení líbí, a hodnotím ho, jak nejlépe to jde. Neznám sice technické detaily ani nevím, jestli se něco neporušilo. Ale když se správi taková stavba, je to vždy dobře,“ zhodnotil Fránek nové průčelí historické budovy.

Ředitel knihovny Národního muzea Martin Sekyra je ohledně závěrů zatím skoupý, chce počkat na kompletní dokončení. „Jakýkoli výsledek lze hodnotit, až když ten výsledek je. V případě tak rozsáhlé rekonstrukce je směřodaná kolaudace. Jiný způsob hodnocení mi v tomto okamžiku nepřísluší a říkat, že je to hezké, by nebylo profesionální,“ napsal LN Sekyra.

Podobně rezervovaný je také vysokoškolský pedagog a designér Maxim Velčovský. „Nebyl jsem ještě vevnitř, takže celkově nemohu hodnotit, ale doufám, že ty miliardy byly proinvestovány správně. Nakonec stejně rozhodne to, jaká kantýna bude vařit uvnitř, aby se dům stal přirozenou součástí života dětí, rodičů a všech ostatních. Předpokládám, že měl pan ředitel řadu konzultantů, kteří mu napověděli, jak postavit muzeum světové třídy a jak do něj dostat život,“ doufá Velčovský.

Jeden z nejznámějších českých architektů Josef Pleskot hodnotí rekonstrukci jako na české poměry velmi zdařilou. „Je to vysoce odborná restaurátorská práce fasádníků, kteří se na tom podíleli. V tomto směru to hodnotím kladně,“ komentoval provedené změny architekt. Mrzí ho ale nevyužitý potenciál, který miliardová investice nabízela. „Myslím, že se promarnila velká šance, že se nepodařilo vytvořit ve spojení s metrem velkoměstský veřejný prostor, kterým by veřejnost byla vtažena do budovy či programu muzea. Myslím si totiž, že pouhá oprava budovy z devatenáctého století je dneska už málo.“

Je dobře, že stopy po kulkách na budově zůstaly

Všichni shodně chválí ponechání stop po ruských kulkách z roku 1968. Byť jsou dnes kvůli světlé fasádě hůře viditelné než na začernalé omítce, jež tu byla před rekonstrukcí. Nejen podle historiků by nebylo jejich zahrazení správné. „Určitě jsem pro zachování stop po kulkách a podobných stopách,

i když mají třeba trochu jinou barvu. Ta budova s sebou zkrátka nese paměť své doby,“ myslí si Ivan Šedivý, historik z Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Stejně pozitivně to vidí i Stehlík a Sekyra z vedení Národního muzea. „Myslím, že to tam nutně patří. Nejedná se o snahu zakonzervovat stav budovy z roku 1891, je to součást paměti a historie. Národní muzeum se stalo součástí historie a stalo se symbolem,“ myslí si Stehlík. Podle Sekyry čas stopám po sovětské invazi k viditelnosti ještě pomůže. „Věřím, že patinování vycpávek po kulkách na fasádě se časem ještě více zvýrazní. Některé jizvy sluší, jiné mluví. A tyto mluví,“ shrnuje Sekyra.

Maxim Velčovský by odstranění stop po kulkách z fasády „považoval za skandální“. Pro Josefa Pleskota je to doslova osobní záležitost. „Jednoznačně je dobře, že se tam tyto historické připomínky zachovaly. Kdo to zažil, tak jako já, musí s tím jasně souhlasit. To prostě byla jedna z důležitých epizod českých dějin, která by neměla být zapomenuta. Hlavně když spousta podobných v minulosti zapomenuta byla,“ posteskl si Pleskot.

Michal Bernáth

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Znovu listujeme stránkami díla Ferdinanda Peroutky Budování státu, abychom si v jeho podání oživilí poslední dny existence habsburské monarchie, kdy nedostatek potravin a strach z bolševizace byl dominantní.

POZVOLNÁ KAPITULACE

Velkou pohnutkou k ústupnosti byl rakouské vládě stálý strach z bolševismu a ze strašného krveprolití, z boje všech proti všem, kterým by podle jejího mínění mohla skončit válka, až se poražené vojsko vrhne z fronty do zázemí. Když už rakouští činitelé nemohli zachránit mnoho jiného, hleděli zachránit aspoň společenský řád a vyplnit tak jednak svou povinnost vůči lidstvu, jak jí rozuměli, jednak zachránit před zkázou třídu, k níž patřili. K tomu cíli vyhledávali spojence a zvolili si za ně Národní výbory. Přicházeli k nim s prosbami. Tím ovšem rychle rostla moc těchto institucí a úcta před nimi. Poslední činy císaře Karla jsou význačně charakterizovány tímto strachem ze sociální revoluce a z krveprolévání uvnitř říše. V Rusku se ukázalo před rokem, kam může vyústit prohraná válka, a co znamená vojsko, vracející se domů se zbraněmi v rukou. Tyto obavy, jež nebyly zcela bez podkladu, mohou naznačit těm, kdo za hlavní cíl pokládají odvrácení bolševické revoluce, aspoň jednu věc, jíž je se jim vystříhat: válku. Úspěšnou revoluci sotva může provést lid neozbrojený. Válka jej však opatřuje zbraněmi a válečné utrpení naplňuje jej rozhořčením. Vítězství ruské revoluce bylo daleko více duem vojáků než socialistů.

Armádní velitelství sdílelo tyto obavy civilistů. Také ono hledalo východisko navázáním styků s Národními výbory. Císař pak snažil se vejít v osobní styk s opozičními politiky, věda, že vláda sama, o jejíž opuštěnosti se nemohl klamat, chaosu nezabrání. Z českých politiků promluvil s poslancem Klofáčem ještě před jeho odjezdem do Švýcar. V rozmluvě zřetelně objevila se nálada císařova. Mluvil o likvidaci a žádal, aby byla provedena bez krve. Pravil, že o to „co nejupřímněji prosí“. Z článku, který Klofáč později o rozmluvě napsal, je vidno, že jej překvapila otevřenost, s níž císař hovořil o likvidaci. Odešel s dojmem, že panovník kapituluje úplně. Je dle všeho následek právě tohoto dojmu, že Klofáč potom nikdy nepatřil k těm, kdo zvláště obdivovali činy 28. října. Viděl císaře příliš slabého a příliš náchylného k ústupu všeho druhu. Dojmy Klofáčovy měly značnou cenu pro vykonavatele převratu. Byli jasně informováni Klofáčem v tom smyslu, že vláda v každém, i v nejhorším případě bude se obávat užít násilí, už pro strach císařský, že krvavé události v Praze nakazily by také Vídeň a proměnily se v požár obec-

ný. Klofáč o tom napsal: „Dojem tedy byl, že Rakousko proti Čechům ničeho podnikat nebude, a zejména že netřeba se bát vojenských zákroků, krvavého potlačování.“ Předsednictvu Národního výboru mohlo být z toho známo, že narazí jen na odpor rozpačitý.

V téže době mluvil profesor Lammasch, pověřen byv císařem, s poslancem Kramářem. Rozhovor měl ráz neméně likvidátorský. Lammasch oznámil své plány a žádal o podporu. Kramář odmítl, řídě se oficiální tendencí české politiky, nepřijmout od Rakouska nic jiného než úplnou kapitulaci. Na konec dal se Lammasch strhnout k otázce, bude-li československý stát monarchií či republikou. To byla nejlíkemnější otázka,

jež mohla být vznesena. Kramář odpověděl, že to závisí na tom, co delegace uslyší v Ženevě. Ještě než se v Čechách ruka hnula, vyptával se designovaný ministerský předseda tónem celkem konverzačním, využijí-li Češi konstituování národní vlády k tomu, aby vyhlásili republiku. Z takových rozmluv vycházelo jasně najevo, že Rakousko oddalo se rezignaci nějakého nejvyššího stupně.

Další pohnutkou, proč vláda hledala styk s Národními výbory, byla prohlubující se zásobovací katastrofa. Rakousko, které podléhalo na vojenské frontě, podlehl v měsíci říjnu úplně také na frontě jídla. Důvodem nebylo jen přirozené vyčerpání zemí, nýbrž také více nebo méně pasivní resistance. Po 14. říjnu nemohla vláda zejména z Čech obdržet žádné potraviny. Návist k válce, k monarchii a k hladu se spojily a vytvořily odpor, který těžko bylo lámat. Poslední dny Rakouska uplynuly ve strachu a úzkostech. Vláda věděla, že hlad je nejlepší pomocník bolševismu, a generálové ani neskrývali obavy před vojskem, které nebude mít co jíst. Proto i armádní velitelství hledalo oporu u Národních výborů, svolujíc, aby ony převzaly zásobování do své pravomoci. Český Národní výbor toho využil, jak bylo třeba toho využít, k dalšímu podrytí státní autority. Právo Národních výborů na svrchovanost ve věcech zásobovacích se pokládalo za tak nesporné, že 26. října zakročil poslanec Tusar u ministerského předsedy a stěžoval si na českého místodržitele Coudenhova, který odepřel vydat české Hospodářské radě zemské pobočky hospodářských ústředí. Tusar žádal, „aby pražský místodržitel byl upozorněn,

Masarykův lid

že není v zájmu klidného rozchodu s dosavadní státní mocí, aby se ustavování českého státu stavěly do cesty překážky". Ministerský předseda slíbil poslat upozornění v tom smyslu. První akt 28. října, převzetí Obilního ústavu, byl tedy dostatečně připraven i pokyny, které vydávala vláda. Také z této rozmluvy je zřejmé, jak – před převratem bylo možno mluvit s hlavním reprezentantem rakouské moci (místodržitel se kárá, že staví vzniku českého státu do cesty překážky) a jak vláda sama prováděla přechod k národnímu státu. Historický fakt je, že český stát byl vládou povolen a že vláda se právě chystala předávat moc, když ji zastihla událost, která její námahu učinila zbytečnou. Nebylo převratem proti rakouské vůli (ovšem již neslýchaně oslabené), jestliže byl zřízen český stát a jestliže Národní výbor uchopil se moci. Pravým protirakouským převratem bylo teprve, když tento povolený nový stát odmítl vstoupit do federace s ostatními rakouskými zeměmi. Tehdy však již vláda neměla síly čemukoliv v Čechách zabránit.

Mluvit o bojovém převratu vůbec bylo snazší dříve, než byly obecně známy vzkazy, které Tusar posílal do Prahy. Tak oznamuje 26. října, že Lammasch mu slíbil dovolenou pro ty české úředníky ve Vídni, kteří byli vybráni, aby připravovali ústřední úřady československého státu. Není možno, aby ve světle této informace nezbledlo světlo 28. října, pokud je ten den líčen od začátku do konce jako revoluční akt. Zajisté, má všechn ten velký význam, příslušící skutku, jenž hmotně ustavil československý stát. Tento skutek však byl ve svých počátcích konán se svolením rakouské vlády. Jinak by bylo zhora nevysvětlitelné, jak to, že už dva dny před převratem slibuje ministerský předseda dovolenou pro ty české úředníky, kteří měli zařizovat československá ministerstva. Zároveň oznamoval Tusar do Prahy, že hledí získat dům, vhodný pro československé vyslanectví ve Vídni.

Když Klofáč mluvil s císařem, nebyl mu ještě znám hlavní důvod senzační císařovy měkkosti: definitivní a nenapravitelný rozvrat italské fronty. Určité zprávy o tom rozšířily se až po odjezdu delegace do Švýcar. Nehledíc k obecnému rozkladu fronty, bouřily se maďarské pluky ze speciálních důvodů: žádaly, aby byly poslány domů a aby se od nich nechtělo nic jiného než ochrana uherských hranic. Také loďstvo v přístavech se bouřilo. Pád italské fronty znamenal, že Rakousko ztratilo všechnu moc. Z poražené

armády naopak hrozilo stát se nebezpečí. Pátráme-li po důvodech, proč Rakousko nic nepodniklo, když nový československý stát jasně prohlásil, že nechce mít nic společného s nějakou federací, nalézáme důvod v tom, že Rakousko, ztrativší vojsko, nebylo schopno něco podniknout. Porážka na bojišti vnějším učinila je bezmocným i na bojišti vnitřním. Konec armády byl konec Rakouska a bylo třeba jen několika dnů, aby se tato skutečnost úplně vyjevila. Armádní velitelství poslalo spěšné vzkazy do Vídně, jejich obsahem bylo, že samo už nemá žádné autority a že je třeba poslat na frontu zástupce Národních výborů, aby působili na vojsko a odvrátili katastrofu, která hrozí zaplavit zázemí, a aby zachránili aspoň zásoby. Proto se objevil 27. října u poslanca Tusara, poslán býv. císařem, plukovník generálního štábu Ronge a žádal, aby čeští poslanci odešli na frontu a přiměli české vojáky vydržet ještě několik dní, jichž je třeba k uzavření příměří. Vyslanec císařův poukázal zejména na válečný a zásobovací materiál v miliardové ceně, který je nutno zachránit. Tusar o tom telefonoval Rašínovi do Prahy. Rašín odpověděl, že dříve, než by čeští poslanci učinili něco takového, musilo by Rakousko úplně kapitulovat.

Na základě zpráv o italské frontě dospěl Tusar k přesvědčení, že chvíle převratu došla, a telefonoval také toto své pojetí situace 27. večer Rašínovi. Rašín odpověděl, že patrně tedy možno čekat kapitulaci v několika hodinách a že vše zařídí. Také z tohoto telefonického rozhovoru, jež zaznamenal sám Rašín, je patrné, že vlastní ohnisko událostí nebylo v Praze, nýbrž ve Vídni, a že Národní výbor vyčkával úplné kapitulace s naprostou důvěrou, že přijde, a že zamýšlel vykonat převrat právě jako důsledek kapitulace. Po rozmluvě s Tusarem zavolał Rašín dra Scheinera a řekl mu, že podle všech známek čas nadešel a že je třeba, aby Sokolstvo bylo připraveno.

Nechyběly ani jiné známky. Tak bylo už 26. října cenzurou dovoleno pražským časopisům, aby uveřejnily tento projev Benešův, poslaný z Paříže:

„Bratři!

V důstojném klidu očekávejte příchod příštích událostí. A dbejte toho, aby v nezávislý stát vešel náš lid nepodlomen bídou a nezdecimován hladem! Milujte se i a podporujte proto navzájem!...

Běda těm, kteří by ještě teď chtěli lichvařiti, kteří by svým pokrevencům prodávali draho potraviny, šat, obuv, topivo a jiné potřeby! Ty bude soudit nejen přítomnost, ale i budoucnost!...

Vězte, že co činíte nyní, o tom mluvit budou ještě věky! Můj pozdrav všem i bratrským a opětovná prosba: Milujte se a podporujte navzájem!"

26. října zavedl zemský soud pražský na intervenci Národního výboru, která se velmi podobala rozkazu, češtinu jako vnitřní úřední řeč. Za důvod uvedl Národní výbor, že český stát je již skutečností, a prezident pražského zemského soudu se ani nepodivil. 27. října bylo dovoleno českým novinám přinést obraz Masarykův s jeho životopisem. Téhož dne chystala se vláda odvézt z Prahy policejní archiv, což je obvyklý čin každé likvidující vlády, která nikdy nechce, aby tajemství padla do rukou jejím nástupcům.

Všechno počínání rakouské vlády od 25. října neklamně svědčilo o tom, že se vzdává moci. Převratu pak zbylo přehodit výhybku a svést tuto likvidaci na koleje vlastní.

Ten má právo kritizovat, kdo má odvahu pomáhat.

Abraham Lincoln

Vyslyš každého, ale ponech si svůj úsudek.

William Shakespeare

Dívat se pozorně kolem sebe je tolik, jako dvakrát žít.

Leonardo da Vinci

Masarykův lid

Z ARCHIVU

Otiskujeme výňatky z rozsudku nad Františkem Kopeckým u státního soudu v Brně 28. února 1952, včetně odůvodnění tohoto rozsudku, čímž dokreslujeme vzpomínky Františka Kopeckého, kterým jsme dali prostor v Masarykově lidu 2/2018. Členové Klubu Milady Horákové si Františka Kopeckého dobře pamatují jako agilního předsedu KMH v prvním desetiletí jeho existence.

ROZSUDEK Jménem republiky! Státní soud, oddělení Brno uznal dne 28. února 1952 v přítomnosti obviněných, takto právem (ovšem komunistickým právem) Obvinění:

1/ Oldřich Bukal, nar. 14/8 1922, duchovní čs. církve

2/ **František Kopecký**, nar. 30/8 1923 v Košicích, bývalý poslanec NS, bytem v Olomouci.... Pod čísly 3/- 12/v soudním spise další spoluobvinění... jsou vinni tím, že vytvořili ilegální skupinu udržující spojení s funkcionářem zahraniční zrádné emigrace Augustinem Jünglingem, získávali další osoby k protistátní činnosti, poskytovali úkryt agentům vysílaným ze zahraničí a pomáhali k útěku za hranice Jünglingově manželce a další osobě, spolčili se navzájem s uprchlým Jünglingem a dalšími k pokusu o zničení, případně rozvrácení lidově-demokratického zřízení republiky a její společenské a hospodářské soustavy, zaručených ústavou.... Dále se Oldřich Bukal, **František Kopecký** a další spolčili navzájem k vyzvídání zpráv tajených z důvodů vnitřní a vnější bezpečnosti státu, zejména vojenských, hospodářských, politických, tedy státního tajemství v úmyslu odesílati je do zahraničí a tím vyraziti je cizí moci.... čímž spáchali zločin velezrady a zločin vyzvědačství a

odsuzují se... **František Kopecký na 18 /osmnáct/ let**, a dalších 11 obviněných k trestům od 18 let do jednoho roku... Odsouzení jest u všech obviněných nepodmíněné."

Odůvodnění rozsudku o F. Kopeckém uvádí:

obviněný Kopecký přislíbil též, že najde úkryt pro vysílací stanici, která měla být doručena agenty ze zahraničí... **obviněný Kopecký** se během hlavního líčení snažil popřít některé skutečnosti své trestné činnosti, že o nějakém vědomém zapojení se do ilegální organizace se u něj nedá vůbec mluvit. Byl však velmi přesvědčivě usvědčen... obviněný Kopecký se nestyděl po uvedené protistátní činnosti přijmouti důvěru pracujícího lidu, když byl povolán k složení poslaneckého slibu do obrozené národní fronty, když již před tím byl v Akčním výboře za stranu socialistickou... při posuzování osoby a výměry trestu u obviněného Kopeckého hodnotil jej státní soud jako osobu, která se pohybovala v naší společnosti se dvěma tvářemi, kdy jednu tvář měl pro pracující lid a druhou pro zrádnou emigraci. Soud přihlédl též k jeho vědomostem a k jeho inteligenci, která skutečně jen potvrzuje, že **Kopecký byl duchovním vůdcem organizace.**

KNIZY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

Rok 1968 a K 231

(Pár poznámek k diskusi nad knihou Jiřího Hoppeho „Opozice 68“)

/Publikováno: Soudobé dějiny 3/2010, str. 442-447/.

OPOZICE

Ve vyzvání, abych se zapojila na stránkách časopisu „Soudobé dějiny“ do volně koncipované diskuse nad knihou Jiřího Hoppeho „Opozice '68: Sociální demokracie, KAN a K 231 v období Pražského jara“, bylo podotknuto, že „nemá jít o klasickou recenzi, ale o osobní (a třeba i dost subjektivní) komentář k textu, který pojednává o dosud nezpracovaném a do značné míry také v historiografii opomíjeném tématu“. Ve svém textu se tedy přidřím tohoto zmíněného požadavku a zaměřím se na K 231, a to z toho důvodu, že jsem v tomto dění v několika momentech byla přímým divákem a svědkem.

K charakteru a pojetí knihy Jiřího Hoppeho chci říci, že velmi oceňuji, jak je fundovaně založená na rozsáhlém studiu pramenů. Díky důkladné znalosti faktografie autor si udržuje nadhled a to mu umožňuje objektivně líčit, jak se věci tehdy měly. Protože jsme dosud zahrnuti výklady, které v různých memoárech, dokumentárních filmech a různých veřejných vystoupeních poskytovali reformní komunisté, kteří později stanuli v řadách disentu, obraz dění šedesátých let a zejména roku 1968 se idealizuje a tito aktéři v něm vystupují jako téměř přesvědčení demokraté. Ale tak tomu v mnohých případech nebylo – a kniha Jiřího Hoppeho to věrohodně do-

Masarykův lid

kládá. Ve skutečnosti čelným reformním komunistům snahy sociálních demokratů i formující se KAN a K 231 překážely a vadily. To už bylo mimo limity, které reformní komunisté mohli akceptovat. Ve vzrušené atmosféře, která tehdy existovala, se pozorně nenaslouchalo tomu, co říkají. A oni říkali, že usilují o demokratizaci – a nikdy neřekli, usilujeme o demokracii, natož chceme obnovit demokracii.

Těch několik měsíců Pražského jara s heslem „socialismus s lidskou tváří“ vyvolávalo v nekomunistických kruzích naději, že režim prodělá výraznou změnu k lepšímu a touha po změně byla tak silná, že představy o ní naprosto předbíhaly skutečný stav. Přestával se vnímat rozdíl mezi významem slov demokratizace a demokracie. Tomu napomáhalo zrušení cenzury, v některých časopisech se objevila témata, která do té doby byla tabuizovaná, ba dosud zakázaná. Mladí lidé byli oslněni, jaké se jim do rukou dostávaly knihy, o čem se dozvídali a o čem se mohlo na veřejnosti hovořit. Touha po svobodné občanské společnosti se promítla do snah obnovit zrušené či zakázané spolky. Sama jsem se účastnila setkání bývalých „ymkařů“, kteří jednali o obnovení YMCA v Československu.

Obdobně proběhla přípravná setkání bývalých sokolů a bývalých junáků i některých dalších organizací. Byla to situace, která se reformním komunistům vysmekla z rukou: takhle daleko demokratizace jít neměla. Žili na vlně popularity a nevěděli si rady, jak tento běh věcí zarazit a současně se báli hrozeb Sovětů. Proto oddalovali schválení stanov KAN a K 231 a snažili se je vtěsnat pod Národní frontu.

21. srpen tehle obrovský a pro ně neřešitelný problém, pokud neměli odvahu použít mocenské prostředky, vyřešil za ně. Je to tristní a trpké konstatování...

Než se začnu zabývat vlastními poznatky z roku 1968, chci ještě podotknout toto: političtí vězni a to zejména z řad bývalé národněsocialistické strany, se od začátku šedesátých let mezi sebou scházeli. Byli to převážně ti, kteří byli souzeni v procesu Milady Horákové a v následných třiceti pěti procesech. Protože to byli lidé, kteří měli za sebou politické zkušenosti nejen z poválečného období, ale někteří už z konce první republiky, velmi věcně a střizlivě analyzovali a posuzovali signály určitých změn, které se v první polovině šedesátých let objevovaly. Leckteří z nich (vedle bývalých pravicových sociálních demokratů, lidovců a dalších) se pak objevili v K 231. V tom zřejmě musíme hledat onu evidentní střizlivost, věcnost ale i ostrážitost, jimiž se K 231 vyznačoval – na rozdíl od KAN – v něm bylo mnohem víc nadšení a iluzí.

Některé z představitelů K 231 jsem dobře znala (zpravidla od okamžiku, kdy se vrátili z vězení) a i v roce 1968 jsem s nimi byla v kontaktu. Patřil mezi ně Zdeněk Mráz (i jeho bratr Míla Mráz), Ladislav Gruber, František Falerski-Bonny, Miloslav Čapek, Jiří Řehák, Jan Nesládek, Vladimír Valenta, Miloš Slabák, Milan Slavík a další. Bylo to dáno tím, že to byli přátelé mého muže, Vladimíra Dvořáka, který se rovněž účastnil vzniku K 231 na Žofíně, byl členem dokumentační komise a na kladenském okrese s dalšími politickými vězni z Kladenska, Slánska a z přilehlých oblastí inicioval založení pobočky K 231 a byl zvolen jejím předsedou. O tom jsem publikovala stať „Klub 231 v kladenském okrese“ (in: Slánský obzor, 1998, str. 77-90) a rovněž to bylo otištěno v Masarykově lidu, 4/2008.

Toto jejich přátelství vzniklo na táboře Rovnost, kde většina z nich byla vězněna, a zpravidla končilo až se závěrem jejich životů. O vzniku těchto vztahů v době věznění a o plánech a předsevzetích viz. Miloslav Čapek v knize „O mužích, na které se zapomnělo“ (Pragma, 2000, v kapitole „Doba velkých plánů a předsevzetí“, str. 149-152.)

Po návratu do běžného života kontakty mezi sebou dál udržovali a scházeli se jak v Praze, tak na venkově. Byla jsem svědkem zaujatých debat, v nichž probírali současný vývoj, přičemž u nich trvale převládal naprosto střizlivý pohled na postupné „prozírání a prozření“ soudruhů, které si leckterý z politických vězňů pamatoval jako nekompromisní stránky a nelitostné členy akčních výborů, kteří v padesátých letech 20. stol. přesvědčeně naplňovali heslo o třídní nenávisti a třídním boji.

Střizlivost a obezřetnost byly pro K 231 příznačné. Vzpomínám si na debatu, které jsem byla přítomna a v níž se hovořilo o právě uskutečněném průvodu 1. máje, v němž dominoval KAN, zatímco K 231 se choval zcela nenápadně. Pod dojmem hesel, která tu členové KAN skandovali, padla mezi členy K 231 poznámka: „Proboha, co to dělají? Jako by šli s bubnem na zajíce!“

Velmi zaujatě a úporně mezi sebou debatovali o charakterových a mravních kvalitách těch, kteří mají vystupovat za K 231 a na venkově zakládat jeho pobočky. Příliš dobře si uvědomovali, že třeba jen nepatrné selhání, chybný krok a nerozvážnost se jim mohou krutě vymstít.

Pochybnosti nad tím, kam se uvolňování poměrů roku 1968 bude ubírat, kdy a jak se zarazí, a jaké nečekané peripetie se mohou ještě odehrát, může dokreslit i následující epizoda. Tehdy jsem pracovala ve státní památkové péči Středočeského kraje a v rámci zmíněného „uvolňování poměrů“ mi bylo svěřeno místo vedoucí odboru. To mi umožnilo, abych mohla ovlivnit obsazení místa právníka. Protože JUDr. Ladislav Gruber byl kvalifikovaný právník a po návratu z vězení se živil jako umývač aut, snažila jsem se toto místo získat pro něj. Vzal si čas na rozmyšlenou, jenomže když už to bylo připraveno a stačilo vyřídit formality, bylo to v polovině července, řekl mi, že současnému vývoji nevěří, a proto raději zůstane u mytí aut.

Skutečně zneklidňujícím a rozčilujícím momentem z programu K 231, a to i v očích reformních komunistů, bylo pořizování dokumentace o nezákonnostech a zločinech z období uplynulého komunistického dvacetiletí. Zdá se, že zcela mimo pozornost zatím zůstává fakt, že z podnětu K 231 došlo v létě 1968 k prověřování, zda a jak byly pohřbívány oběti komunistického režimu na hřbitově v Ďáblicích. Dokumentační komise chtěla zjistit, jak skončily ostatky popravených a umučených a kde skončily tělesné ostatky faráře Josefa Toufara. Závěrečná zpráva o šetření ve věci hromadného pohřbívání na hřbitově v Ďáblicích, kterou vypracoval pracovník komise ministra vnitra mj. František Machara, byla datována 9. srpna 1968 a potvrzovala, že tehdy ještě existovala dokumentace (inventurní seznamy a polohové knihy), jejichž záznamy však byly nepřesné a záměrně matoucí. Nicméně tehdy ještě byly, ale o pár týdnů později lehly popelem, protože v místnosti, kde se nacházely, vypukl oheň. Pokud je mi známo, tato záležitost dosud zůstává neobjasněná. (Protokoly o šetření ve věci Hromadné pohřbívání na hřbitově v Ďáblicích jsou uloženy v archivu v Kanicích pod č. 1453).

Masarykův lid

Dokumentační komise K 231 měla dvě složky: 1. dokumentovat současnost, 2. dokumentovat nezákonnosti minulých dvaceti let. V čele celé dokumentační komise stál Ota Rambousek, o 2. složku pečoval Jiří Málek. Ten mi vylíčil situaci 21. srpna tak, jak je popsána v knize Jiřího Hoppeho, avšak s několika drobnými rozdíly: po noci z 20. na 21. srpna, kdy byla odvezena část dokumentace, se ráno dostavil Jiří Málek s Karlem Nigrínem a Luborem Havlem. Na domě Karlovo nám. č. 17 odšrouboval desku s označením K 231 a uložil ji uvnitř domu. Potom s Nigrínem pokračoval v zabezpečení shromážděné dokumentace – týkalo se to kartotéky členů, kterou na místě spálili, a písemností o přípravách založení K 231. Jiří Málek a Karel Nigrín tento písemný materiál odnesli do archivu NM na Pohořelci, aby tam bez jakékoliv evidence byl uložen.

Dokumentace zabývající se nezákonnostmi uplynulého dvacetiletí byla naštěstí převedena na mikrofilmy, které Ladislav Gruber před svým odchodem do zahraničí ukryl na zahradě spořilovského domku, kde bydlel. O mikrofilmech se zmiňuje Karel Starý ve své diplomové práci z roku 1992 nazvané „Vznik, vývoj a činnost organizace K 231 v roce 1968,“ (str. 69). Jiří Hoppe tuto skutečnost neuvádí. Já k tomu mohu poznamenat, že informaci, kterou o tom mám, je od Ladislava Grubra, který se po roce 1990 vrátil domů a žil tady v penzionu v Šalounově ul. na Opatově, Praha 4. Podle jeho líčení se mu podařilo ze zahraničí poslat sem jakéhosi obchodníka, který na zahradě jeho domku na Spořilově mikrofilmy vyzvedl a odvezl je na Západ. Ty se s další dokumentací, kterou zabezpečil Ota Rambousek, dostaly do Toronta a byly v roce 1973 základem pro vydání „Zprávy dokumentační komise K 231“ v nakladatelství Škvoreckých.

Jiří Hoppe ve své knize uvádí, že se ve stranických kruzích objevilo mínění, že se K 231 zmocní národní socialisté a sokolové. Takové tendence se tu však nevyskytovaly, i když obě tyto složky tu byly silně zastoupeny. K 231 se důsledně snažil naplňovat svůj rehabilitační program, přičemž respektoval, že skladba členstva je ve své politické orientaci různorodá.

Ačkoliv ti, kteří stanuli v čele K 231, byli lidé osobití, některé je možno označit za výrazné individuality, přesto lze u nich vystopovat shodné rysy. Většina z nich byli vysokoškoláci, mnozí měli shodnou zkušenost s akčním výbojem, který je ze studia vyloučil. Byli to většinou ti, kteří se narodili v letech 1920-1927/28. Těm starším, kteří byli mezi nimi, se podařilo vysokou školu dokončit ještě před zatčením.

Dá se o nich říci, že většina z nich byla skutečně odchována první republikou. Svoboda, demokracie, pluralitní politický systém a T. G. Masaryk nebyly pro ně nějaké prázdné pojmy, ale byl to program, který chtěli naplňovat. Ve svém dospívání ještě stihli poznat a prožít si, co je to svobodná občanská společnost. I to je výrazně formovalo. Prošli sokolskou výchovou, skautskou výchovou (skautů bylo mezi nimi hodně). Některé formovala YMCA, na Moravě to byl Orel.

Jejich perspektivní nástup do života zarazil Mnichov, německá okupace, ořesné události druhé světové války. Po osvobození 1945 chtěli zameškané roky dohnat. Projevilo se to i v tom, že se vrhli do politického dění. Tahle generace neměla zábrany se politicky angažovat. A nyní se ukázalo, jak je minulé dvacetiletí zformovalo, čemu teď věří a co chtějí budovat. V českých zemích si mohli vybrat jen ze čtyř politických stran – a strany vždycky usilovaly o mladého člově-

ka, protože on je jejich budoucnost a perspektiva. KSČ tímhle úsilím byla pověstná a těžce nesla, že národněsocialistická strana měla početnou a výraznou mládežnickou složku. Když jsem se kdysi některých z těch, kteří pak stanuli v čele K 231 ptala, proč po válce šli do národněsocialistické strany, nezdůvodňovali to nějakými idejemi, ale dostala jsem odpověď, že tahle strana jim nejméně vadila.

Nyní v roce 1968, po dalších ztracených letech, měli naději, že by něco ze svých někdejších předsevzetí a plánů mohli uskutečnit. Ale po zkušenostech, které měli za sebou, jejich obezřetnost byla silnější než naděje. Nicméně někteří z nich v skrytu mysli mohli tehdejšímu vývoji více uvěřit, než dávali najevo. Události 21. srpna pak vnímali jako naprostý konec všeho. Když tohle píš, myslím na závěr života Františka Falerského-Bonnyho (roč. 1927), vůdce 4. oddílu Junáka v Praze, člověka osobitého a vzdělaného (před zatčením studoval filozofii), který jako by už neměl sílu dál žít. Nerespektoval varování lékařů, a tak se jeho život uzavřel 6. září 1969.

Jestliže se někdy řekne, že „si národ pouští žilou“, že promrhal „jednu dvě generace“, pak se to právem dá říci o příslušnících z generace narozené ve dvacátých letech dvacátého století.

Mnozí z nich pro své přesvědčení, své postoje a jednání skončili v komunistických věznicích a lágrech a v roce 1968 stanuli mezi zakladateli a členy K 231.

V té době ve své většině měli ideální věk a předpoklady pro veřejnou (případně politickou) činnost, pro znovuvytváření svobodné občanské společnosti. Měli v sobě vklad z první republiky, přes všechny nedokonalosti demokracie znali její cenu, měli za sebou obrovské zkušenosti ze střetu s komunistickou totalitou, byli to lidé zralí, ale pro politickou a veřejnou práci stále ještě mladí. Měli energii, nápady, odhodlání. Byli realističtí, a proto navenek vystupovali tak obezřetně a neváhali vyslovit podporu obrodnému procesu v KSČ. Mezi sebou a ve svých úvahách o dalším vývoji naší společnosti měli však na mysli demokracii a nikoliv limitovanou demokratizaci. V tomto směru je skalní komunističtí konzervativci odhadli přesně a správně.

Katastrofální závěr „pražského jara“ jim ukázal, že v jejich případě jakákoliv šance a perspektiva končí, a protože lidský věk je příliš časově omezený, už novou naději očekávat nemohou. To se potvrdilo po listopadu 1989. Do nové svobody a demokracie vstoupili jako téměř sedmdesátiletí – a to je věk, kdy už se zpravidla s veřejnou a politickou prací nezačíná.

Je velmi poučné a výmluvné, že muselo uplynout dlouhých dvacet let od listopadu 1989, než vznikla odborně fundovaná kniha, v níž jsou příslušníci této generace vzpomenu ti v rámci objektivního pohledu na „pražské jaro 1968“ a objektivního vykreslení postojů tehdejších reformních komunistů ke K 231. Potěšující a nadějně je, že se k tomuto pohledu dopracoval historik, který se narodil v roce 1968, takže sám nic z toho neprožil a není zatížen nějakým osobním, stranickým či skupinovým zájmem, jak se tomu někdy děje, když se k událostem roku 1968 vyslovuje někdo z bývalých reformních komunistů.

Zora Dvořáková

UTAJENÁ LÁSKA PREZIDENTA MASARYKA

OLDRA SEDLMAYEROVÁ

***Petr Zídek, nakl. Universum, Knižní klub, 2017, Praha
publikace ohodnocena Cenou Miroslava Ivanova***

Otázku (každé podnětné dílo vždy klade mnohé otázky), proč vytvořit knihu o moravské spisovatelce, redaktorce časopisů, organizátorce společenského života na Moravě v meziválečném období, pracovníci v ženském hnutí, v Sokole na Moravě a o pozdní hluboce prožívané lásce T. G. Masaryka, zodpověděl autor plně, bohatě a se záviděníhodnou profesionalitou. Úspěch mu zaručilo pilné a hluboké studium pramenů o životě Oldry Sedlmayerové, vyhledávací zaměření na korespondenci mezi ní a Masarykem, také i poznání celého jejího života v Tetčicích u Brna.

Proč knihu doporučit?

Čtenář dostane poučený pohled o usilování vzdělané ženy, o jejím nesnadném životě, o její spjatosti s kulturou první republiky, o obdivné lásce k TGM, dostane se mu též i hlubšího pohledu na společenský život v období první republiky, uvidí také život TGM v jiném a podle mého v jinak nasvíceném profilu.

V době, kdy se muži stávají uklidněnými, ba pohodlnými, někdy značně unavenými a ohroženými nemocmi, také ale mnohdy již nežijí, Masaryk propadl půvabu ženy a její lásce k němu.

A to ve věku, kdy se jeho život naklonil k sedmdesáti osmi až osmdesáti třem rokům.

Autor bravurně zvládá postupy literatury faktu jako žánru jak v celém uchopení tématu, tak v přehledné a jasné rozvržené kompozici a jasné stylizaci, pohotové a lehce plynoucí. Obsah přesvědčí čtenáře o jeho hluboké přípravě založené na studiu pramenů, časopisů, kulturním ruchu v Brně, o době, významných osobnostech meziválečné doby a o vzájemném intimním poměru ženy a prezidenta ne jako o lechtivě vzrušující senzacii, ne jako muži vzdáleném horkému tepu života, ale jako muži nadaném neobvyklou energií, s kterou se vtiskl do různých etap svého působení, též i o muži prožívajícím milostný vztah k Oldře s vášní daleko silnější než kdysi k své ženě Charlottě. Poznává také, proč tomu tak bylo.

Možná někomu připadne, že obraz o TGM je otevřením tohoto tématu narušen. A že by to mělo zůstat zahaleno závěsem tajemství.

Nejsem toho názoru. Kdo považuje Masaryka za jakýsi idol bez vášně a touhy, osobnost stojící na piedestalu nedotknutelnosti (dodám i bezkrevnosti), jak si ho první republika převážně dotvářela a jak ho přála mít Masarykova dcera Alice, pak asi se mnou nebude souhlasit, kdo ho ale chápe jako člověka plnokrevného a vlastně v zajetí jeho funkce v soukromí nepochybně dosti osamocенého, pochopí jeho mužnost jako součást jeho mimořádně silné osobnosti.

Ostatně doba otevírá dnes široké prostory pro poznání v celé šíři, nestaví před nás žádné hranice a nahrává zobrazení osobnosti v její komplementárnosti, a to i ve vztahu tak intimním, jako byl Masarykův k ženě Oldře Sedlmayerové. Musíme ovšem respektovat etické principy a neoblékat své práce do vzrušivě bulvárního oděvu.

Kladem Zídkovy práce je, že nic takového nečiní.

Masaryk byl prostě jen a jen člověk. Rozhodně ale ve všem mimořádný.

Zídkova kniha komponuje celý obsah do dvou rovin: vykreslení života nemanželské dívky, dcery herce Národního divadla Karla Želenského (nikdy se o ni nestaral, nikdy se k ní nepřihlásil) k aktivní, po vzdělání prahnoucí ženě, ve své době významné osobnosti moravské kultury meziválečné, a činnost a působení Tomáše Garrigua Masaryka a jeho pevný otisk do dějin naší země.

A jeho milostné oslnění.

I když Oldra zemřela v padesátých letech v osamocení a v bídě, zůstane i její obraz vtisknut do života TGM. a tím i do cest naší kultury a dějin.

Na závěr krátké doporučení: radím, aby si čtenáři zvláště pozorně přečetli Osobní postskriptum na straně 313–315 uvedeného vydání (pěší cesty TGM do hotelu Esplanade a často ještě k Čapkům). Jejich obdiv k Masarykovi se zcela jistě prohloubí.

Jaromír Adlt

JAZYKOVÝ SLOUPEK

VOLEBNÍ SLOVNÍČEK

Voltaire ve své slavné próze představil hrdinu nadaného bezbřehým optimismem. Je stíhán ranami, které mu uštěďruje svět lstí, zradou i bolestí tělesnou a dalšími protivenstvími, přesto jej považuje za nejlepší možný a vše, co se v něm děje, za správné a dobré. Nikoli náhodou zvolil autor pro tohoto mravně neposkvrněného naivku jméno Candide. Latinské slovo tohoto znění značí *čistý, bílý*. Ve Starém Římě se z tohoto výrazu urodil název *candidatus* pro adepty úřadů, kteří se představovali oděni v čistém bílém hávu. Symbolicky byla podmínkou přijetí i čistota charakteru.

Výraz *kandidát* je dnes vztažen na adepta jakéhokoli druhu, což ovšem může vést i k nedorozuměním. Jeden můj dávný přítel vynikl jako mladý nadějný vědec a jeho zdařilý patent byl natolik pozoruhodný, že dostal – někdy koncem let šedesátých – možnost uplatnit svou vědeckou erudici na jakémisi odborném shromáždění v NSR. Svěřil se mi po návratu s komickým nerozuměním, které vzniklo vinou jeho domácí vědecké hodnosti. V soukromém rozhovoru se německý kolega obdivoval jeho odborné erudici, přestože byl – s ohledem na přílepek Csc. za svým jménem – pouze vědeckým kandidátem.

Kandidát na politickou funkci není dnes na rozdíl od svého římského předchůdce nikterak omezen vzhledem, jeho mravní čistota se ovšem předpokládá. Musí zářit jako *kandelábr*, což je v latině termín pro svícen (*candelabrum*, od slova *candela* = *svíčka*). Snad nám ještě utkvěl v paměti čelný politik, jenž se bránil podezření z nepravosti výrokem, že jeho svědomí je „čistější křišťálu“.

Aby se kandidát „zviditelnil“ a zaujal co nejvíce voličů, musí organizovat účinnou kampaň. Také toto slovo má svůj latinský pramen a je odvozeno od *campus* = pole. Dnes užíváme počestný termín kampus pro soustavu vysokoškolských objektů, odvozeninu „kemp“ pro „polní“ táboření, a našly by se jistě i podobné, třeba „šampión“, v latině bojovník na poli válečném. Slovo *campagne* se od označení venkova (odtud i Champagne jako místní název a naše oblíbené šampaňské) znamenalo kdysi vojenské tažení. Pole

mohou tedy být – řečeno s Vančurou – *orná i válečná*. Je pravda, že některý kandidát na politickou funkci chápe svou kampaň jako válečné tažení, a to tehdy, považuje-li svého soupeře za nepřítele na život a na smrt. Pak používá i prostředků, jež se od významu slova *candidus* podstatně liší.

Slovo kampaň bývá ovšem užíváno i ve smyslu velmi mírumilovném, třeba jako období soustředěné pracovní činnosti. Pamatuji na svůj krátký pobyt uprostřed Zlatého prutu země české. Na podzim proběhla vždy řepná kampaň (tamním jazykem *kam-pánie*), obcí táhla souvislá řada vozů do špičky naplněných sklizenou úrodou. Občas v zatáčce přepadlo několik bulav, pro místní příležitost jak přilepšit králíkům a sobě oblíbenými řepánky. Dnes se zde na polích setkáme spíše než s řepou s její jazykovou zdobnělinou. Cukrovar je v rozvalinách a s plodinou se v kuchyni setkáváme jen s její finální podobou řepkového oleje.

Poslední náš slovníkový výraz je završením volebního běhu. Opět je zdrojem latina. *Urna* v Římě označovala popelnici. Popel však nemusí pocházet jen z krematoria, a tak se výraz užívá i pro odpadní nádobu s obsahem jakýmkoli. Původně se do ní sypaly zbytky po hoření v kamnech a krbech, dnes jí říkáme popelnice, i když topíme plynem. Bohužel existuje vysoce nevhodná souvislost mezi popelem nebožtíků a odpadem domovním. Obojí končí v urnách čili popelnicích. Za *totáče* byla i urna volební „odpadištěm“ hlasů. Slovo „hlas“ nás v souvislosti s volbami zaujme svým dvojím významem. K hlasování v pravém slova smyslu dochází málokdy, jen v parlamentu někdy musejí poslanci vstát a odhalit své mínění hlasitým „pro návrh“, nebo „proti návrhu“. Jinak je hlas voličův přeměněn na list papíru. To měrou nemalou přispívá k neblahému závěru, že volič odevzdá svůj hlas a pak do příštích voleb mlčí. Náš pan prezident to po svém znovuzvolení vyjádřil jednoznačně. Jeho odpůrci teď musí (doslova) „zavřít ústa“. Může nás alespoň trochu uklidnit, že neřekl jasně, že tím myslel *držet hubu*.

Miroslav Šlapal

VZPOMÍNÁME

V této rubrice dáváme ještě jednu prostor vzpomínkám spoluzakladatele a předsedy Klubu dr. Milady Horákové Františku Kopeckému, který se podělil o své zážitky politického vězně a přiblížil, jak vypadala jeho existence po návratu z vězení. Jeho vzpomínky objasňují mnohé, co jsme jen tušili, protože on sám o tom nikdy nemluvil.

FRANTIŠEK KOPECKÝ

O vězení v padesátých letech už bylo mnoho řečeno a dokonce i napsáno. Nechci k tomu přičinit nic víc, než několik osobních zážitků: 1) Řadu měsíců jsem byl na kobce s člověkem odsouzeným k trestu smrti za bestialní vraždu. Nebylo to pěkné společenství, protože ho přepadaly chvíle zuřivosti, v nichž rozbíjel stoličky a ohrožoval bezpečnost svého okolí i bachařů. Byl to člověk středních let, mimořádně inteligentní a se znalostí politického života. Psal jsem mu odvolání k nejvyššímu soudu a pak žádost o milost. Potřeboval mne a tak se ke mně choval chvílemi i velmi slušně. Prodlužoval si život vymyšlením trestných činů u lidí na svobodě a zaměstnával tak určitou dobu StB, dokud nezjistili, že je vodí za nos. Ve chvílích strachu z popravky mě prosil, abych ho naučil modlit. Kladl mi otázky, jak to s ním bude po smrti. Báł se toho stejně jako popravky. Jedno snad nepochopil nikdy, že znásilnění a okradení ženy a její zabití 52 bodnými ranami není žádný hrdinský čin, i když se jednalo o kádruvačku nějakého podniku. Jednou, když se vrátil z nočního výsledku a já jsem spal, probudil mne slovy: "Něco jsem ti přinesl". Pod deku mi strkal knihu. Sotva jsem na ni sáhl, poznal jsem, že to je kralická bible. V první chvíli jsem dostal strach z nějaké provokace, protože najít bibli ve vězení bylo trestné a nedovedu si ani představit, co by se se mnou dělo. Ptám se ho, kde to vzal? A on vypráví, že mezi výsledkem jeho referent odešel a zavřeli ho na chvíli do místnosti, kde na stole ležely hromady náboženských svatých knih. A tak prý mi jednu vzal, takovou malou, aby se mu vešla do kapsy. Jak to přenesl od vyšetřovatele do věznice na kobku dodnes nevím. Každého důkladně prohlíželi i když přicházel od StB. Snad proto, že to bylo v noci a jednalo se o násilníka, služba kvůli hladkému převzetí a dopravení na kobku ho možná ani neprohlížela. Pro mne to byl zázrak a dar od Pána Boha. Ráno jsem knihu položil na stůl mezi knihy z vězeňské knihovny a po časté prohlídce si toho několik měsíců žádný bachař nevšiml. Až když jsem šel na transport do jiné věznice, podařilo se mi knihu vpašovat mezi osobní věci a tak se dostala se mnou domů a dodnes je v mé knihovně. 2) Další zajímavý zážitek se odehrál na Mírově, když jsem byl na pracovišti, kde se loupala cibule. Bylo to krásné a zajímavé pracoviště. Jednak proto, že se tam člověk najedl cibule a tím se zásobil vitamíny, a jednak proto, že na tomto pracovišti byla nádherná společnost a klid. Ony totiž první hodinu práce slzely oči a tak bachaři nás tam zavřeli a přišli pro nás až po skončení směny. Do té doby jsme tam byli sami. Pracovníci byli většinou kněží, významní profesori filozofie

a teologie, a tak když se naše oči zaklimatizovaly a bachař byl mimo dosah, začaly přednášky a pak diskuze. Byl to obrovský zážitek. Vedle mne sedával generální vikář olomoucké arcidiecéze biskup dr. Zela. Znal jsem ho z Olomouce, vídal ho chodit na kněžské hodinky do domu sv. Václava. Byla to tehdy impozantní postava církevní hierarchie. Nyní to byl tichý a laskavý, do sebe pohroužený starý pán. Oslovoval jsem ho "exelence". Bylo mi něco přes třicet let a on byl bělovlasý kmet. Když skončily přednášky, povídali jsme si spolu o Olomouci, o rodinných věcech a o náboženství. Hluboko v mysli mi zůstává tato událost: když jsem ho oslovil: "Exelence", on mne vzal za ruku a povídá: "Neříkej mi tak !" – "A jak Vám mám říkat?". Díval se na mne svým zrakem a řekl: "Říkej mi bratře!" Dnes se dá těžko vypovědět, co všechno očima i slabým stisknutím ruky vyjadřoval. A já jsem si tu chvíli uvědomoval, jak obrovským vnitřním procesem prošel tento církevní hodnostář, vynikající teolog a diplomat, aby mohl mladého evangelíka přijmout jako svého bratra. Nebylo tam nic hraného, bylo to opravdové a upřímné. 3) Poslední zážitek z období padesátých let je statečnost a láska mé manželky. Když mne zatkli, měli jsme dvouletou holčičku a jednorozního syna. Manželce nebylo ještě 24 let, když musela na sebe převzít celou odpovědnost za naše malé a také starost o mne. Většina přátel se strachy rozprchla, musela spoléhat jen na sebe a rodiče. Nenávist komunistického režimu se však nezastavila ani před mladou ženou, která se ničeho nedopustila, a malými dětmi. Rozhodnutím NV v Olomouci se musela do tří dnů vystěhovat a byt jí byl přidělen v rozpadlé chalupě v pohraniční obci na severu Moravy v Kolštejně. Zaměstnání měla nastoupit ve státním statku tamtéž, jako dojička krav. Měla tolik odvahy, že neuposlechla rozkazu strany a vlády a odjela s dětmi ke svým rodičům. Ale protože strana byla všude a o každém dobře informována, musela vykonávat jen podřadné práce v zemědělských podnicích, ačkoliv měla středoškolské vzdělání. Při ní se naplnila slova bible z knihy přísloví: "Ženu statečnou kdo nalezne, nad cenu perel cena její." Spisovatele i historiky čeká ještě úkol, aby zpracovali osudy žen v padesátých letech, které nesly tíhu odpovědnosti za rodinu a odolávaly tlakům režimu, jehož pretoriáni se snažili sliby a výhrůžkami rodiny vězňů rozbít a ženy mravně deklasovat. Kolikrát jsem slyšel z úst bachařů: "Z vás naděláme otroky a z vašich žen a dcer děvky." Díky Bohu, že se jim to nepodařilo.

Z vězení jsem se vrátil za téměř deset let, v roce 1960 na amnestii prezidenta. Měl jsem strach, jak budu doma přijat,

Masarykův lid

jak mne přijmou děti, kterým nyní bylo již 11 a 12 roků a vyrůstaly bez otce a prožily několikrát trauma, když se jim jiné děti posmívaly, že mají tátu kriminálního. Navštěvovaly mne ve vězení, ale z krátkých návštěv 3 – 4 krát do roka, za přítomnosti bachaře, si ani nemohly vytvořit obraz o svém otci. Ale všechno dopadlo šťastně a prožili jsme společně ještě mnohé pěkné chvíle rodinného života. Dnes už mají své rodiny a na své dětství vzpomínají se slzami v očích. Po návratu domů však nejhorší bylo najít práci. Chodil jsem o berlích, byl tedy invalida, který nějakou podřadnou manuální práci nemohl konat. A v administrativě, i když jsem měl pro to kvalifikaci, jsem z politických důvodů dělat nemohl. Obcházel jsem podniky v Praze a ve středočeském kraji, ale marně. Trvalo několik měsíců, než se našlo v Praze Družstvo invalidů, které bylo ochotno přijmout mne jako opraváře deštníků. Ale když jsem přišel na pracovní úřad ONV, odmítli mi to přidělit, jelikož jsem z okresu Praha-západ. Byl jsem už několik měsíců bez práce a vědomí, že jsem na krku rodině, které jsem deset let nemohl nic dát a od níž jsem přijímal, způsobilo nervový zkrat. Šel jsem ihned k okresnímu prokurátorovi se žádostí, aby mne vrátili do vězení. Měl jsem podmínku na deset let, jak vyplývá z amnestie, a tak jsem si myslel, že to nebude problém. Prokurátor se na mně nejdříve nechápavě díval, ale protože v něm přece jen bylo kus lidskosti, nechal si vyprávět mou anabázi. Trpělivě poslouchal. Když jsem skončil, beze slova vstal, šel k telefonu a zavolal na pracovní úřad ONV. Druhý

den jsem měl umístěnku a začal jsem se živit jako deštníkář na zapracování. Naučil jsem se ve vězení přijmout každou práci. Dral jsem peří, lepil krabičky, sáčky, navlíkal rybičky, loupal cibuli, nýtoval metry a proto mi nebylo zatěžko opravovat deštníky. Postupně se moje situace zlepšovala, až jsem se stal vedoucím provozovny. Po roce 1968 jsem dokonce dostal práci jako ekonom stavebního závodu, kde jsem setrval až do důchodu.

Nezůstalo však jen při zaměstnání. Nalezl jsem také svůj duchovní domov. Evangelický sbor ve Hvozdnici, který mne a moji rodinu bratrsky přijal, stal se místem mého setkávání s prostými, ale opravdovými křesťany, kteří mi umožnili, abych se stal členem staršovstva a uplatnil i své vědomosti teologické a kazatelské. Jelikož to bylo podle řádu církve a bez nároků na státní souhlas a z toho vyplývající mzdové nároky, církevní tajemník nic neschvaloval a nemohl ani nic zamítnout, protože nebyl o nic žádán. Neskrýval jsem svoji činnost, ale ani jsem o ní zbytečně nehovořil. Vedení církve mne k službě pověřilo a pro mne to bylo rozhodující. V této službě stojím dodnes. Každou neděli vystupuji na kazatelnu hvozdnického sboru a raduji se z toho, že mne Pán Bůh ke své službě používá v mé vlasti, kde po strašlivém náporu ateismu mocenskými prostředky je dnes vlastně velké misijní pole. Zde, v tzv. křesťanském národě, je třeba zvěstovat Krista – náboženství víry, lásky a naděje. Život je mozaika slunných i ponurých dní.

ZE ŽIVOTA KLUBU MLADÝ HORÁKOVÉ

Pomník k uctění památky obětí dvou totalitních režimů, jejichž symbolem je komunisty popravená JUDr. Milada Horáková bude představen veřejnosti v zahradě Ztracenka v Praze 2 v pondělí 1. října 2018 v 15 hodin

V předchozím čísle Masarykova lidu jsme vás v této rubrice informovali, že zatím nemáme potřebnou částku na uhrazení ceny sochařského díla. Nyní se situace vyřešila: Magistrát hl. m. Prahy vyhověl naší žádosti o poskytnutí dotace částkou 900 000 Kč, smlouva o dílo byla podepsána a pomník se dokončuje.

Zbývá ještě doplnit 100 000 Kč do naší sbírky pro celou částku.

Děkujeme všem přispěvatelům, a obracíme se ještě na ostatní, kteří mohou přispět – a i těm předem děkujeme.

(Číslo účtu pro sbírku: 3257614319/0800)

Výbor KMH, z.s.

Poděkování

Děkujeme všem, kteří splnili svoji členskou povinnost a poslali nejen roční poplatek, ale mnohdy i finanční dar na vydávání Masarykova lidu. Seznam uveřejníme v příštím čísle.